

ASSOCIATION OF INDEPENDENT ELECTRONIC MEDIA

International Research & Exchanges Board

PREGLED MEDIJSKOG ZAKONODAVSTVA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

Ovaj pregled se odnosi na stanje medijskog zakonodavstva u državama jugoistočne Evrope, i to: Albaniji, Bosni i Hercegovini, Bugarskoj, Hrvatskoj, Kosovu, Makedoniji, Moldaviji, Crnoj Gori i Srbiji.

Ovaj pregled je napravljen na osnovu mesečnih izveštaja Odeljenja za medije Pakta za stabilnost za jugoistočnu Evropu, pripremljenih pod okriljem Media Plan Instituta u Sarajevu, a uz pomoć organizacije USAID kroz regionalnu kancelariju IREX Media.¹

Pregled se odnosi na period između novembra 2003. i oktobra 2005. godine, i koncentrisan je na tri kategorije medijskog zakonodavstva:

- Zakonodavstvo i propisi o radiodifuziji, uključujući i procedure dodele dozvola i frekvencija emiterima, statut, madat i sastav regulatornih tela, upravljanje javnim emiterom i njegova nezavisnost, odnos između državnih i privatnih emitera, kao i pitanja finansiranja, ograničenja u oglašavanju i pokrivenost signalom nacionalne televizije.

¹ Saradnici na projektu:

1. Albanija, Albanski Medijski Institut, Tirana
2. Bosna i Hercegovina, Media Plan Institut, Sarajevo
3. Bugarska, Dr Vessela Tabakova, Sofia
4. Crna Gora, Udruženje Mladih Novinara, Podgorica
5. Hrvatska, Davor Glavaš, dopisnik BBC-ja, Zagreb
6. Kosovo, Driton Qeriqi, Priština
7. Makedonija, Makedonski Medijski Institut, Skopje
8. Moldavija, Angela Sirbu, Kišinjev
9. Rumunija, Centar za Nezavisno Novinarstvo, Bukurešt
10. Srbija, Miloš D. Živković, advokat, Beograd

- Zakonska regulativa koja se odnosi na uvredu u klevetu, uključujući izmene u krivičnim i građanskim zakonima, nivo kazni, teret dokaza i specijalnu zaštitu javnih ličnosti.
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama, uključujući napretke i odlaganja u usvajanju i primeni Zakona.

Izveštaj je izradila pravna služba ANEM-a (advokatska kancelarija “Živković-Samardžić”) uz podršku Sekretarijata ANEM-a.

ALBANIJA

Uvod

1998. godine Albanski Parlament je usvojio Zakon o javnom i privatnom radiju i televiziji. U cilju primene tog Zakona, isti je za nezavisno regulatorno telo odredio Nacionalni savet za radio i televiziju (NCRT). NCRT se sastoji od sedam članova izabranih od strane Parlamenta na najviše dva petogodišnja mandata; ovo telo u isto vreme deluje i kao izdavač dozvola za emitovanje i kao telo koje nadzire zakonitost u radu privatnih emitera. Do početka ovog izveštajnog perioda, odnosno novembra 2003., raspoložive dozvole i frekvencije bile su dodeljene u skladu sa zakonom.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

Propisi se generalno mogu smatrati kao fer i nepristrasni; međutim, neka pravna poboljšanja su i dalje neophodna.

Zakon o autorskim pravima je stupio na snagu 15. oktobra 2003. i takođe je poznat kao Zakon o pirateriji. Ovaj Zakon je uticao na mnoge televizije. Delujući u skladu sa tim Zakonom, NCRT je oduzela dozvolu za rad privatnoj TV stanici Shijak zbog konstantnog prikazivanja neautorizovanog programa.

U martu 2004., poslanik Albanskog Parlamenta i bivši novinar Ben Blusi pozvao je Zakonodavnu komisiju da pripremi nacrt izmena zakona kojim bi se albanski mediji sprečili da emituju nepristojan materijal, u smislu nasilja i krvavih scena, štetnih za psihološko zdravlje publike.

U julu 2004., Parlamentarni odbor za medije složio se o potrebi izmene Zakona o elektronskim medijima zbog ulaska digitalnog emitovanja programa na tržište Albanije, a imajući u vidu da tadašnji Zakon to nije regulisao. Mnoge kompanije iskoristile su ovu pravnu prazninu da otpočnu sa emitovanjem programa bez dozvole Nacionalnog saveta za radio i televiziju (NCRT), kršeći pri tome propise o autorskim pravima, dok u narednim mesecima Odbor za medije nije uspeo da postigne konsenzus oko predloženih amandmana na Zakon o elektronskim medijima koji bi regulisali oblast digitalnog prenosa signala. Debata o nacrtu novog zakona nastavila se i tokom aprila 2005., kada je nekoliko rasprava na tu temu održano u Parlamentarnom odboru za medije. NCRT je ocenio predložene amandmane kao preteće za princip nediskriminacije u delatnosti radio-difuzije, kao i da će njihova primena proizvesti mnoge tehničke probleme. Izražene su i sumnje da će primena amandmana pomoći uspostavljanju monopola na polju digitalnog emitovanja programa.

Parlamentarni odbor za medije je prosledilo nacrt Parlamentu koji je trebalo da odluči da li da usvoji nacrt koji je odobren od strane odbora ili da razmotri primedbe NCRT-a.

Nacrt Zakona ušao je u parlamentarnu proceduru u leto 2005. Na poslednjem plenarnom zasedanju pre raspuštanja Parlamenta zbog izbora, objavljeno je da nacrt zakona nije dobio dovoljno glasova da bio i odobren. Uprkos protestima mnogih poslanika da je bilo neregularnosti u brojanju glasova, Predsednik Parlamenta, Servet Pellumbi, rekao je da će novi saziv Parlamenta, formiran posle izbora, razmatrati, i eventualno usvojiti, novi Zakon o digitalnom emitovanju signala u Albaniji.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

Nacionalno nezavisno regulatorno telo, Nacionalni Savet za radio i televiziju (NCRT), sastavljen je od sedam članova koje bira Parlament. Prema odredbama Zakona o javnom državnom radiju i televiziji, Predsednik predlaže jednog člana Saveta, dok Parlamentarni odbori za informisanje i medije predlažu ostalih šest članova Saveta.

Predsednik Saveta, Sefedin Cela, koji se nalazio na njegovom čelu od formiranja Saveta sredinom 1998., podneo je ostavku poslednje nedelje jula 2004. godine. Mandat g-dina Cele trebalo je da istekne sredinom 2005. Ostavka g-dina Cele se podudarila sa krajem mandata tri člana saveta, tako da su tokom avgusta 2004. izabrani novi, dok je početkom decembra 2005. Parlament izabrao g-dina Halila Lilaja za novog predsednika Nacionalnog Saveta za radio i televiziju. G-din Lilaj, novinar po profesiji i bivši član Parlamenta, biće na čelu Saveta narednih pet godina. U svom prvom obraćanju sa čela Saveta, g-din Lilaj se založio za borbu protiv piraterije koja cveta na pojedinim televizijskim kanalima.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

Početak novembra 2003. došlo je do rutinske promene na čelu Upravnog Odbora državne Albanske radio i televizije – ART, zbog isteka mandata. Novi Odbor ima trinaest članova izabranih među predstavnicima političkih partija, Predsednikove kancelarije, Asocijacije novinara, raznih nevladinih organizacija i javnih ličnosti.

Početak 2004., postupajući po mnogobrojnim pritužbama i optužbama sindikata zaposlenih u ART-u u vezi neprofesionalnosti i loše tehničke opremljenosti nacionalnog radija i televizije, a za koje su odgovornost pronašli u lošem vođstvu i zloupotrebi sredstava ART-od strane Generalnog Direktora, za

kojeg je istaknuto da je uspeo da ostane na čelu ART-a više zbog svojih političkih veza nego zbog svoje profesionalnosti, Upravni odbor je u više navrata raspravljao o smeni starog i izboru novog Generalnog Direktora, ali bez uspeha.

Tokom maja i juna 2005. godine pritisci na Generalnog Direktora da podnese ostavku dostigli su vrhunac. Na ovo je umnogome uticala i tužba protiv Generalnog Direktora podneta od strane Direktora državne Agencije za reviziju, koji je nakon izvršene revizije našao da je u poslovanju ART-a bilo mnogo nepravilnosti, za koje je uglavnom odgovoran Generalni Direktor. U većini slučajeva, Agencija za reviziju je utvrdila da Generalni Direktor nije preduzeo nikakve mere protiv drugih ugovornih strana koje nisu izvršavale svoje ugovorne obaveze preme ART-u, što je dalje oslabilo ionako slabo finansijsko stanje državog radija i televizije. Državna Agencija za reviziju optužila je Generalnog Direktora za zloupotrebu službenog položaja.

Odnos između privatnih i državnih emitera

Na satanku održanom krajem januara 2004. između NCRT-a i Parlamentarnog Odbora za medije, privatni emiteri izneli su stav da su im finansijske obaveze prema državi velike, dok se takve obaveze na ART ne odnose. Takođe su istakli da su godišnje naknade za dozvole i frekvencije previsoke i zatražili reviziju. Predstavnici NCRT-a i Parlamentarnog Odbora za medije složili su se, ali i dodali da sve izmene važećeg zakonodavstva moraju biti donesene u formi amandmana zakona, zastupajući time stanovište da Albanski Zakon o elektronskim medijima treba da pretrpi znatne izmene. Međutim, do danas takve izmene nisu predložene Parlamentu.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

Prema podacima iz godišnjeg izveštaja NCRT, objavljenog u martu 2004. godine, 49% prihoda emitera ostvaruje se putem reklama, 5% od donatora, dok 49% prihoda dolazi iz izvora koji nisu u vezi sa medijima. Koji su to izvori, teško je utvrditi. Ovaj izveštaj odobren je od strane Parlamenta. NCRT je takođe objavila podatke o pokrivenosti zemlje signalom emiterima i pokrivenost signalom nacionalne televizije. Dve nacionalne privatne televizije TV Klan i Telearberia pokrivaju 42,68% odnosno 30,1%. Državna televizija ART pokriva samo 73,3% zemlje. Prema istom izveštaju, NCRT predvideo je da će do kraja 2004. privatne televizije dostići prosečnu pokrivenost od 46,9%. Sa druge strane, dve nacionalne privatne radio stanice pokrivaju više od 75% teritorije, što je više nego što je zakonom propisano.

Zakonska regulativa uvrede i klevete

Na početku izveštajnog perioda, zakonska regulativa uvrede i klevete uopšte nije bila zadovoljavajuća. I uvreda i kleveta bile su tretirane i u krivičnom i u građanskom pravu, a nije bilo ni predviđenih mehanizama zaštite protiv neutemeljenih tužbi.

Izmene u krivičnim i građanskim zakonima vezane za uvredu i klevetu

Radna grupa osnovana u aprilu 2004. pod okriljem Otvorenog društva za pravnu inicijativu iz Njujorka i Albanskog media instituta, predstavila je u julu 2004. svoj prvi nacrt amandmana na postojeću zakonsku regulativu uvrede i klevete. Pomenuti nacrt, koji sadrži amandmane na postojeći krivični i građanski zakon, predstavljen je i razmatran na dva okrugla stola, jedan održan sa advokatima i pravnim ekspertima, a drugi sa novinarima. Iako su obe strane visoko ocenile predložene amandmane, pravni eksperti nisu bili spremni da prihvate potpunu dekriminalizaciju klevete i uvrede, dok su novinari tražili još detaljnije regulisanje građanske odgovornosti.

Konačni nacrt usvojio je i neke sugestije iznete na sastancima i očekuje se da će u septembru biti prosleđen Parlamentu.

Posle izbora 2005. godine, novoizabrani Premijer je, odmah nakon stupanja na dužnost, u septembru 2005., izdao Naredbu kojom je zabranio ministrima i zaposlenima u državnim organima potčinjenim Savetu Ministara da podnose krivične tužbe za uvredu i klevetu protiv novinara. Naredba je ocenjena kao dobrodošla u javnosti a naročito u medijskom sektoru u Albaniji. Ipak, novinari su najavili da nastavljaju svoju borbu za potpunu aboliciju odredaba koje sankcionišu uvredu i klevetu u Albanskom krivičnom zakonu.

Nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Međutim, uprkos zakonodavnim naporima, albanski sudovi konstantno osuđuju novinare i urednike za uvredu i klevetu. Za manje od dva meseca, u maju i junu 2004., Premijeru Albanije je dva puta dosuđena naknada štete za klevetu. Evropske i međunarodne institucije, uključujući Nadzorni Komitet Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope, oštro su protestovale protiv ovakve zloupotrebe zakona i tražile da se zakonodavstvo na ovom polju poboljša.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

1998. godine albanski Ustav ustanovio je pravo na pristup informacijama, i u junu 1999. usvojen je Zakon o slobodnom pristupu informacijama. Uopšteno, Zakon je ocenjen kao dobar i u skladu sa evropskim standardima. Zakon svim građanima priznaje pravo uvida u bilo koji javni dokument koji se ne smatra tajnim po osnovu drugih zakona, kao što je Zakon o poverljivim informacijama. Osoba koja traži informaciju ne mora dokazivati svoj pravni interes i svako odbijanje davanja informacija mora biti dato u pismenoj formi. Postoji, međutim, veliko neslaganje između slova i duha zakona i njegove nedovoljne upotrebe.

Jedan od retkih momenata kada je o ovom Zakonu javno raspravljano bio je povodom donošenja prve sudske presude u ovoj oblasti. Tom odlukom Okružni sud u Tirani obavestio je Ministarstvo prosvete da je povredilo svoje obaveze ustanovljene ovim zakonom.

U junu 2004., Helsinški komitet u Albaniji zatražio je od Ustavnog suda da razmotri da li su određene odredbe novog Zakona, koje propisuju obavezu za državnike i članove njihovih porodica da prijave imovinu kojom raspolažu, u skladu sa Ustavom i Zakonom o slobodnom pristupu informacijama. Održano je saslušanje i očekuje se da će Ustavni sud ubrzo doneti odluku.

BOSNA I HERCEGOVINA

Uvod

Bosna i Hercegovina je i dalje veoma specifična država, teška za poređenje sa ostalim državama i zajednicama, ne samo u oblasti medija, već uopšte. Složena državna struktura sa više nivoa uprave, prezasićena oblast medija i činjenica da su svi relevantni zakoni propisi usvojeni kao rezultat snažnog pritiska od strane Kancelarije Visokog Predstavnika (OHR), samo su neki od razloga za trenutno stanje u kojem svi propisi izgledaju odlično na papiru, ali ih u praksi još niko ne primenjuje.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

U maju 2002., Visoki predstavnik je objavio set odluka predvidevši pravni okvir za tri javna emitera u državi, koje su zvanično nazvane Zakon o osnovama javnog radio-difuznog sistema i javnog radio-difuznog servisa u Bosni i Hercegovini, Zakon o radio-televiziji Federacije Bosne i Hercegovine (RTVFBiH), i Zakon o radio-televiziji Republike Srpske (RTRS). Prema ovom setu odluka, javni radio-difuzni servis, nazvan BHTV1, treba da bude nacionalni i multietnički servis, dok će preostala dva pokrivati prostor nacionalnih zajednica. Formula raspodele pretplate za emitovanje bi trebalo da obezbedi da 58 procenata pretplate odlazi na radio-difuzne servise koji pokrivaju nacionalne zajednice, a 42 procenta na BHTV1, plus Distrikt Brčko. Program javnog radio-difuznog servisa bi trebao da izražava etnički, kulturalni, društveni, verski i drugi pluralizam i različitosti. Ovaj pravni okvir je dobio visoke ocene od strane eksperata za medije Saveta Evrope. Ipak, predviđena formula raspdele pretplate za emitovanje nije funkcionisala iz više razloga. Iznos takse za pretplatu je čak pao ispod 35 procenata.

Kako bi se prevazišao problem, Visoki predstavnik je dao zadatak konsultantskom timu BBC-ja, odgovornom za rekonstrukciju javnog radio-difuznog servisa, da izradi nacrt novog Zakona o radio-difuziji, privremeno nazvanim – Model zakon. Ovaj nacrt predviđa da Upravni odbor sva tri servisa bude biran od strane Parlamenta, kao i novu formulu za naplatu pretplate zajedno sa računom za telefonske usluge, koja je zvanično nazvana «pretplatnička taksa».

U februaru 2004., Izvršna Komisija Upravnog odbora javnog radio-difuznog servisa izradila je novi nacrt amandmana na postojeći Zakon o javnom radio-difuznom servisu, koji je posebno usmeren na jačanje uloge društvenog sektora u odabiru članova Upravnog odbora javnog radio-difuznog servisa. Takozvani Model zakon je prećutno napušten, a zadržan je samo predviđeni model naplate

RTV pretplate zajedno sa telefonskim računom. Ukratko, u martu 2004. pojavili su se novi sporovi oko Nacrta Zakona o radio-difuznom sistemu, uglavnom zbog uloge i nadležnosti Agencije za komunikacije (AK), usled činjenice da bi Agencija imala ovlašćenja koja nije imala prema Zakonu o komunikacijama. Konačno, u julu 2004., Skupština je usvojila Zakon o javnom radio-difuznom sistemu i servisu, kojim se uspostavlja struktura radio-difuznog sistema u državi i ustanovljava se zajedničko telo, nazvano Korporacija, odgovorno za infrastrukturu, međunarodno predstavljanje i inostrane programe, koje će regulisati odnose između tri javna radio-difuzna servisa. Drugi zakon, koji bi trebao da reguliše radio-difuzni servis, njegovu registraciju, aktivnosti i organizaciju, nije usvojen sve do septembra 2005. godine, već tek nakon ustupka učinjenog usled zahteva bosanskih Hrvata za tri kanala na jeziku naroda koji čine BiH, koji je prvobitno odbijen od strane OHR, OEBS-a, Evropske Komisije, i Saveta Evrope, ali je kasnije prihvaćen od strane predstavnika međunarodne zajednice u BiH, kojim su dozvoljena tri produkcijska centra u Sarajevu, Banja Luci i Mostaru. Po mišljenju mnogih eksperata za medije, novinara i političara, ovo se smatralo kao korak napred prema isključivo nacionalnim televizijama. Bosanski Hrvati su insistirali na isključivo hrvatskom kanalu, kao jedinom načinu da sačuvaju svoj jezički, kulturni i nacionalni identitet. U svakom slučaju, Ustavni sud nije utvrdio da postoje povrede vitalnih nacionalnih interesa u predloženom Zakonu o javnom radio-difuznom servisu, tako da je Zakon o javnom radio-difuznom servisu u celosti usvojen od strane oba doma Parlamenta BiH. Ovaj izmenjeni Zakon reguliše proceduru izbora i imenovanje upravnih tela i članova Upravnog odbora. Zakon takođe predviđa prikupljanje poreza na RTV, koji se razlikuje od pretplate, i odnosi se na posedovanje radio i TV uređaja. Na ovaj način bi se obezbedio pouzdani način finansiranja javnog radio-difuznog servisa.

Tokom 2004., Savet Agencije za regulisanje komunikacija je usvojio Pravilnik o medijskoj koncentraciji i unakrsnom vlasništvu nad elektronskim i štampanim medijima i Pravilnik o vremenskom razgraničenju programa.

Pravilnik o medijskoj koncentraciji i unakrsnom vlasništvu je u saglasnosti sa najboljom evropskom praksom u oblasti medijske koncentracije i viševlasništva. Jedno fizičko ili pravno lice ne može biti vlasnik dve ili više radio stanice, niti dve ili više TV stanica koje pokrivaju istu teritoriju. Samo u izuzetnim slučajevima koji nastaju usled posebnih tehničkih zahteva, ili usled potrebe ispunjenja nekih međunarodnih obaveza, Agencija za komunikacije može izdati dozvolu na osnovu koje neki predajnici mogu pokrivati istu teritoriju sa različitih lokacija i na različitim frekvencijama. Prema pravilima o unakrsnom vlasništvu, fizičko ili pravno lice koje poseduje štampani medij može u isto vreme posedovati samo jedno radio-difuzno glasilo, i to ili radio ili TV.

Pravilnik o vremenskom razgraničenju programa predstavlja amandman na Kodeks emitovanja programa, izrađen kako bi zaštitio maloletnike od štetnog programa, koji može biti emitovan samo u periodu od 10 uveče do 6 ujutro.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

Agencija za komunikacije (AK) je prvobitno ustanovljena 2001. odlukom Visokog predstavnika. Imala je kombinovanu nadležnost Nezavisne komisije za medije (radi-difuziju) i Agencije za telekomunikacije. Tokom 2002. mandat i odgovornosti AK-a su konačno definisane.

Aprila 2004., Savet AK-a je raspisao konkurs za nove članove Saveta, budući da je dotadašnjim članovima istekao mandat. Ali, za razliku od prethodne prakse, kada je postavljanje članova Saveta bilo u nadležnosti Kancelarije Visokog predstavnika, izbor novih članova je sada bio obaveza domaćih vlasti. Članovi Saveta biraju se na period od četiri godine. Iako je krajnji rok za podnošenje prijava bio 25. maj 2004., Dom naroda Parlamenta BiH je tek u aprilu 2005. potvrdio izbor novih članova Saveta AK-a, prethodno prihvaćenih od strane Doma predstavnika, a prema predlogu Saveta ministara. Novoizabrani članovi saveta su: Neven Tomić, Mahir Hadžiahmetović, Mehmet Spaho, Branislav Božić, Rajo Popović i Sead Mulabegović. Novi predsedavajući Saveta je Neven Tomić, a Mahir Hadžiahmetović je izabran za potpredsednika.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

Uređivačka nezavisnost javnog radio-difuznog servisa formalno postoji. Postojeći propisi bi trebalo da obezbede nezavisnost, ali to još treba da se potvrdi u praksi. Rasprava o novom Zakonu o javnom radio-difuznom servisu i njegovoj izradi je bila teško ispolitizovana. Neke od predloženih odredbi izrađene su kako bi se nametnuo politički uticaj kroz proceduru izbora upravnih odbora javnog radio-difuznog servisa.

Maja 2004., Milan Trivić je izabran za novog Direktora javnog radio-difuznog servisa BHTV1. Gospodin Trivić je iskusni TV novinar bivše RTV Sarajevo. On je proveo poslednju deceniju u Londonu radeći u svom nezavisnom producentskom TV preduzeću. Pre zvaničnog izbora, gospodin Trivić zastupao je svoje ideje o tome kako unaprediti javni servis u u zemlji.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

Početkom 2004. postignut je sporazum o TV pretplati, odnosno porezu na posedovanje radio i TV uređaja. Počev od januara 2004. u Republici Srpskoj i od marta u Federaciji BiH, iznos od 6 KM mesečno (oko 3 eura) uračnat je u iznos telefonskog računa bez mogućnosti odvojenog plaćanja. Prema podacima od

marta 2005., BHTV1 još uvek nije privukla veći broj gledalaca. Štaviše, udeo u ukupnoj gledanosti je čak u padu, i negde je oko 4,5% ukupne gledanosti.

Zakonska regulativa klevete i uvrede

Bosna i Hercegovina je jedna od prvih zemalja u regionu koja je usvojila zakone koji regulišu klevetu – u Republici Srpskoj juna 2001., i u Federaciji BiH u novembru 2002. Zakoni su usvojeni zasebno, ali u suštini tekst je istovetan i dozvoljava suđenje za ova dela isključivo u građanskom postupku. Ovi zakoni se smatraju izuzetnim dostignućem u oblasti regulisanja medija. Ukratko, dekriminalizacija klevete izvršena je u potpunosti. Ipak, broj parnica je porastao do nekoliko stotina u poslednjih par godina. Samo u Kantonalnom sudu u Sarajevu postoji više od 300 nerešenih slučajeva. Primena, ili bolje reći, tumačenje ovog zakona je veoma problematično i kontroverzno, barem za sada.

Glavna odgovornost za takvu situaciju može se pripisati štampanim medijima. Za razliku od ostalih medija koji su pod nadzorom Agencije za komunikacije, štampanim medijima je ostavljena mogućnost samoregulacije. Ali, budući da formula samoregulacije nije funkcionisala, štampanim medijima je ostavljeno da rade po svojoj volji. Upečatljiv primer takovog ponašanja bili su izbori u oktobru 2002. Država je ponovo doživela da se u štampanim medijima pojavi govor mržnje. Savet novinara, telo koje je bilo zaduženo za samoregulaciju, jednostavno nije uspeo da obavi svoju dužnost na ispravan način. Ni javnost, ni mediji od toga nisu imali koristi. Kako bi se takva situacija prevazišla, sudovi su do okončanja parnica izricali takozvane privremene zabrane. Privremene zabrane odnosile su se na to da jedna određena tema ne može biti predmet medijskog izveštavanja na određeni vremenski period. Mnogi su se složili da ovakve privremene zabrane predstavljaju otvorenu cenzuru.

Nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Prema odredbama koje regulišu klevetu u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine, teret dokazivanja je na tužiocu. Propisane kazne su velike, i prema specialnom izveštaju Federalnog Ombudsmana, imanju snažan efekat u smislu samocenzure u medijima. Kazne izrečene od strane suda se kreću u iznosu od 1.000 do 4.000 eura, i samo izuzetno, i veće.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

Zakon o slobodnom pristupu informacijama (FoIA) usvojen je u BiH, ali je njegova primena još uvek u početnoj fazi. Javnost, novinari i javni službenici još uvek nisu shvatili značaj i važnost ovog zakona.

Čak je i misija OEBS-a u Bosni i Hercegovini, svesna značaja primenjivanja ovoga Zakona, izdala letak, odnosno obaveštenje u kojem je objašnjen značaj slobodnog pristupa informacijama. To obaveštenje bilo je objavljeno na sajtu Misije u vreme diskusije o programskim sadržajima u doba Ramazana.

BUGARSKA

Uvod

Medijski sektor se, generalno, okoristio pozitivnim ekonomskim rastom i političkim razvojem u poslednjih četrnaest godina. Reklamno tržište se ubrzano uvećava. Ipak, poslednjih par godina u Bugarskoj se vodi debata o državnoj televiziji, njenoj transformaciji u javni servis, njenom finansiranju i načinu na koji bi trebalo da bude vođena.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

Parlamentarni odbor za medije počeo je da radi na amandmanima na Zakon o radiju i televiziji, usvojenim 1998. godine, odmah posle izbora i promene vladajuće većine u bugarskom Parlamentu, 2001. Ti amandmani, međutim, ne mogu biti ocenjeni jednoglasno. Smanjenje političkog uticaja na postupke dodele dozvola i smanjenje uslova za kablovske operatere samo na registraciju, mogu se svakako smatrati korakom napred.

Sa druge strane, advokati medija istakli su da nema dovoljno garancija za nezavisnost regulatornog tela, kao ni dovoljnog ekspertskeg znanja i profesionalizma na strani članova tog tela; nadležnosti regulatornog tela su zakonom ograničene, postoje praznine i nejasnoće u proceduri dodele dozvola, kao i u propisima koji regulišu upravljanje i finansiranje Bugarskog nacionalnog radija (BNR) i Bugarske nacionalne televizije (BNT). Sve ovo navodi na zaključak da je neophodan novi zakon. Ipak, nacrti iz novembra 2002. i februara 2003. odbačeni su zbog jakog protivljenja medijskih i pravnih eksperata.

Debata o radio-difuznoj regulativi u Bugarskoj nastavila se tokom narednih meseci, a naročito u smislu sastava i pozicije Saveta za elektronske medije. U januara 2004. ova tema je ponovo zaokupirala javnost iz dva razloga: prvi je bio Izveštaj Parlamentarnog komiteta za medije Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope u kom je objavljeno da se u Bugarskoj vrši pritisak na medije. Drugi razlog je bio potpisivanje Sporazuma o ekskluzivnim pravima na prodaju oglasnog prostora u programu Bugarske nacionalne televizije, koju je generalni Direktor BNT-a potpisao sa ruskom kompanijom "Video International", a bez saglasnosti Odbora Direktora nacionalne televizije.

Tokom preostalih meseci 2004. kao i početkom 2005. godine, radna grupa sastavljena od medijskih advokata i stručnjaka, predstavnika četrnaest novinarskih asocijacija, interesnih grupa i predstavnika nacionalnog radija i televizije, radila je na nacrtu novog Zakona o radiodifuziji. Iako je bilo

dogovoreno da nacrt bude gotov do 20. decembra, taj posao nije završen. Usvajanje novog Zakona je nekoliko puta bilo odlagano tokom 2005., čekajući parlamentarne izbore. Do dana zaključenja ovog Pregleda, Zakon nije usvojen.

Postupak dodele dozvola

Od 2002. godine procedura dodele dozvola je stopirana. Parlamentarna većina je usvojila predlog da izradi Strategiju razvoja radio-difuzije. Strategija je trebalo da bude izrađena od strane Saveta za elektronske medije, a na osnovu Zakona o radiju i televiziji i Zakona o telekomunikacijama. Kada je nacrt Strategije bio gotov poslat je u Parlament na usvajanje. Međutim, parlamentarna većina je, navodeći više razloga za to, odustala od njenog usvajanja, te je 2002. proces dodele dozvola obustavljen pošto su prema amandmanima iz 2001. samo zemaljski operateri podložni pribavljanju dozvola.

Krajem marta 2005. godine zvanično je objavljeno da će Strategija biti uključena u dnevni red Parlamenta. Razlozi za uvrštavanje tog dokumenta u dnevni red samo tri meseca pre isteka mandata poslanika izazvalo je burne komentare. Eventualno usvajanje Strategije značilo bi dodelu dozvola i frekvencija na samom kraju mandata vladajuće većine u Parlamentu.

I pored toga, u oktobru 2005. procesi usvajanja Strategije i dodela dozvola i frekvencija zemaljskim operaterima su ponovo blokirani. Trenutno je u toku procedura registracije za kablovske i satelitske operatere.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

Nakon što je juna 2001. Nacionalni pokret Simeon II pobedio na izborima, novi Parlamentarni odbor za medije počeo je da radi na nacrtu amandmana na Zakon o radiju i televiziji, usvojenim 1998. Amandmani iz 2001. odavali su utisak da su načinjeni pod političkim uticajem, što se u praksi ispostavilo kao tačno. Pomenuti amandmani ukinuli su mandate članovima postojećeg regulatornog tela i zamenili ga novim – Savetom za elektronske medije (CEM).

Savet CEM-a sastoji se od devet članova od kojih je Parlament predlagao pet a Predsednik četiri člana. Kasnije u proceduri izmene Zakona o radiju i televiziji, ekspertska grupa postigla je konsenzus da se devet članova bira tako da Parlament, Predsednik i građani predlažu po tri člana Saveta.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

U februaru 2004., posle nekoliko rasprava u pogledu povreda propisa unutar Bugarske nacionalne televizije i ponašanja Generalnog Direktora, Savet za elektronske medije je odlučio da otpusti Generalnog Direktora. Odluka je donesena tesnom većinom; samo pet od devet članova je glasalo za nju.

Imenovanje Emila Vladikova, sedamdesetpetogodišnjeg profesora telekomunikacionih tehnologija za novog Generalnog Direktora nacionalne televizije, nadvilo je sumnju na nezavisnost nacionalne televizije. Novi Generalni Direktor sam nije mogao da izdrži pritiske i podneo je ostavku samo mesec dana kasnije. Odmah nakon toga, u julu 2004., imenovan je privremeni Direktor, ali samo do septembra 2004., kada je posle javnog konkursa Savet imenovao Ulianu Primovu, iskusnog novinara i TV spikera, za Generalnog Direktora nacionalne televizije.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

Pitanje finansiranja državnih emitera, nacionalne televizije BNT, i nacionalnog radija BNR, ostale su i dalje najkontroverznije teme, a naročito činjenica da se finansiraju iz državnog budžeta. Vreme oglašavanja na BNT-u ograničeno je na 15 minuta dnevno.

U maju 2004., iako se očekivala libelarizacija pravila o oglašavanju u novom Zakonu o medijima, Parlamentarni odbor za zdravstvo predložio je i glasao za vrlo restriktivne odredbe u Zakonu o zdravstvenoj zaštiti a koje se tiču oglašavanja alkoholnih pića.

U martu 2005., Asocijacija emitera u Bugarskoj objavila je izveštaj prema kojem su mediji u Bugarskoj zaradili 161 milion leva, što je otprilike 82.3 miliona eura u neto prihodima od oglašavanja u 2004. TV stanice imaju najveći udeo u tome, 53%, sa BTV, Nova Television i BNT koji kontrolišu najveći deo tog tržišta. Komercijalna TV stanica Nova Television na drugom je mestu iza vodeće komercijalne BTV, koja je zamenila državnu BNT. Njen rastuća popularnost može se pripisati emitovanju realiti šoua "Big Brother".

Zakonska regulativa uvrede i klevete, nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Odredbe bugarskog Krivičnog zakona koje regulišu uvredu i klevetu zamenjene su novim u 2000. godini nakon duge i aktivne borbe nevladinih organizacija. Zakon je ponovo menjan 2003. kada je ograničena mogućnost pokretanja postupka. Tužilaštvo više nema mogućnost da pokreće postupke po službenoj dužnosti za dela uvrede i kleveta protiv zvaničnika na dužnosti. Krivično gonjenje za dela uvrede i klevete mogu se pokrenuti samo po privatnoj tužbi.

Maksimalna kazna za uvredu i klevetu je sada 7.000 eura, a umesto kazne zatvora.

Istraživanja ipak pokazuju da broj podnetih tužbi nije opao ni posle ovakvih izmena Krivičnog zakona.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

Zakon o slobodnom pristupu informacijama stupio je na snagu u julu 2000. Zakon jasno kaže: "Nikakva ograničenja prava na pristup informacijama nisu dozvoljena, osim ukoliko informacija nije proglašena kao poverljiva ili državna u slučajevima predviđenim aktom Parlamenta." Bez obzira na manje poteškoće u primeni ovog zakona, generalno gledano, razvoj situacije odvijao se pozitivno.

Međutim, Zakon o poverljivim informacijama doveo je do negativnog razvoja situacije na štetu medija, slobode govora i pravo građana da budu informisani. Zakon o poverljivim informacijama pokazao je tendenciju državne uprave ka manje otvorenoj i netransparentnoj politici.

Ipak, pritisak civilnog sektora naterao je Parlament da ne usvoji odredbe Krivičnog zakona kojim je trebalo da bude usvojena kazna zatvora do 15 godina za takozvani "neregularan pristup poverljivim informacijama".

U maju 2004., "Program pristupa informacijama" predstavio je svoj godišnji izveštaj o pravu na pristup informacijama u Bugarskoj u 2003. godini, u kome se kaže: "tražioci informacija i dalje se susreću sa teškoćama prouzrokovanim nespremnošću institucija da ispune svoje obaveze i navođenjem formalnih i proceduralnih razloga za uskraćivanje traženih informacija". U 2003. godini odbijanje zahteva i ćutanje su bili najčešći slučajevi uskraćivanja informacija. 99 sudskih postupaka je sprovedeno u 2003. godini na osnovu prava iz odredaba ovog zakona, od kojih su građani inicirali trinaest. Deset slučajeva su pokrenule nevladine organizacije a sedam novinari.

Ipak, uopšteno govoreći, postoji stabilna i pozitivna tendencija u sprovođenju odredaba Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

HRVATSKA

Uvod

Jedna od retkih zemalja u kojoj se podaci o vlasničkoj strukturi medija čuvaju kao tajni zbog više od nekoliko ozbiljnih napada na život, pucanja i batinanja, vlasnika medijskih kuća, jeste Hrvatska.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

Hrvatski Zakon o informisanju i Hrvatskoj Novinskoj Agenciji usvojen je 2001. godine. Zakon o medijima, Zakon o elektronskim medijima i Zakon o Hrvatskoj radio-televiziji usvojeni su tokom 2003. godine. U aprilu 2004. Parlament je usvojio novi Zakon o medijima. Ključna pitanja ostala su i dalje pitanje koncentracije i zaštite izvora informacija. Novi zakon definiše koncentraciju kao posedovanje više od 40% tržišta dnevnih novina ili magazina, dok su, u skladu sa odredbama koje regulišu zaštitu izvora informacija, novinari dužni da otkriju izvor "ukoliko interes javnosti da zna prevaže nad interesom novinara da ga zaštititi". Ova "maglovita" definicija otvara, međutim, prostor za arbitrarne odluke i predstavlja potencijalnu pretnju za novinarstvo, pogotovo istraživačko.

U januaru 2005., Vlada je najavila da želi da izmeni Zakon o Hrvatskoj radio-televiziji, pogotovo u delu koji se tiče izbora Saveta HRT-a. Prema predloženim izmenama, Savet HRT-a bi imao 25 članova, od kojih bi 22 bila nominovana od strane civilnog sektora i nevladinih organizacija. Iako su ove izmene u skladu sa evropskim standardima, opozicione partije i civilni sektor videle su u ovome dobro prikriveni pokušaj HDZ-a, vladajuće partije, da kontroliše državnu radio-televiziju.

Postupak dodele dozvola

Posle usvajanja amandmana na Pravilnike Saveta za radio-televiziju u junu 2003. godine, postupak dodele dozvola je postao mnogo brži i efikasniji nego ranije. Proces dodele frekvencija je fer i nepristrasan, i uopšteno gledano nije pod političkim uticajem.

Kako do kraja februara 2004. Savet za elektronske medije još uvek nije bio imenovan, 26 radio stanica našlo se u situaciji da su im dozvole istekle a da ne postoji nadležno telo da ih produži. Među njima se našao i javni servis HRT, koji treba odobrenje Saveta da bi počeo sa emitovanjem programa. Novi Savet je

formiran u aprilu 2004. i otpočeo je sa svojim aktivnostima krajem jula 2004. U avgustu, Savet je započeo zvaničnu proceduru raspisivanja tendera za raspodelu frekvencija.

U novembru 2004., Savet za elektronske medije raspisao je javni tender za obnavljanje dozvola koje su istekle između juna 2003. i oktobra 2004. Učesnici na tenderu trebalo je da predaju svoje prijave sa relevantnom dokumentacijom do 17. decembra 2004. Posle razmatranja prijava, savet je izjavio da će za 27 od 29 apliciranih obnavljanje dozvola biti puka formalnost. Proces je trebalo da se završi do januara 2005.

U aprilu 2005. Savet za elektronske medije raspisao novi tender za 23 radio i TV frekvencije. Većina ovih frekvencija je predviđena za manje gradove, i samim tim za marginalno malu publiku, što neće uticati na postojeće tržište hrvatske radio-difuzne scene.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

Od usvajanja Zakona o elektronskim medijima krajem jula 2003. nisu imenovani članovi novog saveta. Zbog smene Vlade imenovanje novog Saveta za elektronske medije odloženo je do ranog proleća 2004.

U međuvremenu, Misija OEBS-a u Hrvatskoj, lokalne nevladine organizacije i Nacionalna radna grupa Pakt za stabilnost-a oštro su protestovale i tražile od Vlade Hrvatske da izmeni Zakon o elektronskim medijima u pogledu odredbi koje se tiču sastava i imenovanja Saveta za elektronske medije, pošto je, po njihovom mišljenju, Parlamentu i političkim partijama dato previše ingerencija u izboru članova Saveta, dok nevladine organizacije i civilni sektor u tom procesu imaju samo marginalnu ulogu. Ipak, u aprilu 2004., Parlament je imenovao nove članove Saveta za elektronske medije u skladu sa neizmenjenim tekstom Zakona o elektronskim medijima.

Uzimajući za ozbiljno primedbe javnosti na nezavisnost Saveta za elektronske medije s obzirom na to da su im prostorije bile u Ministarstvu kulture, Savet za elektronske medije preselio se u nove prostorije tokom oktobra 2004. Ovaj gest je svesrdno pozdravljen.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

Lokalne nevladine organizacije i posmatračke misije međunarodnih organizacija (uključujući OEBS i Savet Evrope) izrazile su svoj protest zbog vidljivog i do određenog stepena odlučujućeg uticaja Parlamenta u izboru članova Saveta HRT-a što može značajno uticati na nezavisnost i nepristarsnost sdaveta. Posle

nekoliko meseci odlaganja HRT (PBS) Savet je formiran i okupljen na svojoj prvoj sednici u decembru 2003.

U februaru 2004. Radna grupa Pakt za stabilnost-a, lokalne nevladine organizacije i eksperti Saveta Evrope i OEBS-a predložili su Vladi Hrvatske da izmeni Zakon o Hrvatskoj radio-televiziji, prvenstveno njegove odredbe o proceduri imenovanja Saveta HRT-a, a kako bi se obezbedila njegova nezavisnost. Kako bi se obezbedila da se do kraja sprovede procedura izbora novog Generalnog Direktora, postignut je dogovor da se Savetu omogući da u tadašnjoj formi radi do isteka mandata. U martu 2004. Savet HRT-a je izabrao Mirka Galića za Generalnog Direktora. Imenovanje dotadašnjeg "privremenog Generalnog Direktora" bilo je očekivano. Samo mesec dana kasnija Savet HRT-a je prihvatio listu kandidata koje je predložio Generalni Direktor Mirko Galić i imenovao nove šefove sektora i ključne urednike.

Odnos između privatnih i državnih emitera

Novi Zakon o elektronskim medijima (usvojen krajem jula 2003.) mnogo jasnije je definisao odnos između privatnih i državnih emitera. Po prvi put, Zakon uvodi odredbu po kojoj 3% od obavezne TV pretplate treba da pripadne komercijalnim TV stanicama, dok je do jula 2003. ceo iznos prikupljen TV pretplatom koristio isključivo HRT. Približno oko 3 miliona eura biće svake godine upotrebljeno za produkciju od javnog interesa u programima komercijalnih TV stanica, odnosno vesti, dokumentarnog programa i programa na jezicima nacionalnih manjina i etničkih grupa. Očekuje se da će ova izmena dovesti do kvalitetnije produkcije programskog sadržaja u programima komercijalnih emitera, kako televizije, tako i radija, i ponuditi publici bolju uslugu. Ipak, Savet za elektronske medije prebacio je prva sredstva ove namene tek nakon dve godine, i to za 93 radio i 17 TV stanica. Radio stanice su primile sredstva u rasponu od 1.200 do 35.000 eura, a TV stanice od 35.000 do 110.000 eura.

Central European Media Enterprises kupila je Nova TV, prvu komercijalnu stanicu u Hrvatskoj sa nacionalnim pokrivanjem. Celokupan finansijski aranžman je, kako je saopšteno, vredan između 24 i 26 miliona eura. Gledanost Nova TV i njen udeo u tržištu značajno je opao zbog neslaganja između dve frakcije akcionara. Sa novim vlasnikom i značajnim ulaganjima nabavkom programa očekuje se da će njen udeo u gledanosti i marketingu značajno porasti kako u odnosu na RTL Hrvatska, tako i u odnosu na HRT. Neki od poznatih novinara i urednika HTV-a prihvatili su ponudu da pređu na Nova TV (direktor programa, glavni urednik informativnog programa, itd.) stvarajući na taj način konkurentnije tržište radne snage.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

Novi Zakon o elektronskim medijima, usvojen krajem jula 2003., strože je definisao ograničenja u reklamiranju na HRT-u, kao i monitoring eventualnih povreda ovih ograničenja.

Asocijacija Komercijalnih TV stanica podnela je u julu 2005. tužbu Opštinskom sudu u Zagrebu protiv HTV-a, tvrdeći "konstantne povrede ograničenja reklamiranja po satu programa koja su ustanovljena Zakonom o elektronskim medijima u programima HTV 1 i HTV 2". Menadžment HTV-a nije negirao povrede ali ih je okarakterisao kao "povremene" i "nebitne za prihode HTV-a i udeo u tržištu komercijalnih TV stanica". HTV optužio je Asocijaciju Komercijalnih TV stanica da ovim putem želi da izmeni Zakon o elektronskim medijima i Zakon o HRT-u da bi postali povoljniji za komercijalne TV stanice.

Zakonska regulativa uvrede i klevete

Kao rezultat zajedničke akcije lokalnih nevladinih organizacija i međunarodnih institucija koje su izvršile pritisak na Vladu da izmeni odredbe Krivičnog zakona koje su kriminalizovale uvredu i klevetu, izmene Krivičnog zakona koje su usvojene u junu 2003. dekriminalizovale su uvredu i klevetu. U međuvremenu, podnet je prigovor Ustavnom sudu i u januaru 2004., Ustavni sud je ukinuo amandmane, te je stari tekst Zakona opet bio na snazi. Prema trenutno važećim zakonima u Hrvatskoj, napad na reputaciju i dostojanstvo mogu se tretirati i kao povreda građanskog zakona i kao krivično delo. Hrvatski Krivični zakon predviđa kaznu zatvora do jedne godine za ta krivična dela. Medijska javnost zahteva kompletnu dekriminalizaciju uvrede i klevete.

Grupa istaknutih hrvatskih advokata i eksperata pokrenula je inicijativu za izmenu relevantnih zakonskih odredaba da bi ih približili evropskim standardima. Radna grupa Pakta za stabilnost, lokalne nevladine organizacije i eksperti Saveta Evrope i OEBS-a založili su se za izmenu Krivičnog zakona i tražili dekriminalizaciju uvrede i klevete.

U aprilu 2004., Ministarstvo pravde je završilo nacrt novog Krivičnog zakona. Nakon odobrenja nacrta od strane Vlade, nacrt je trebalo da uđe u skupštinsku proceduru; ipak, još uvek nije usvojen.

Pema podacima iz marta 2005., u toku su oko 1.000 sudskih procesa po tužbama za klevetu i uvredu protiv novinara.

Nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Hrvatski Krivični zakon predviđa kaznu zatvora do jedne godine za krivično delo klevete.

Prilikom potvrđivanja dvomesečne uslovne kazne zatvora od strane Vrhovnog suda novinarki Ljubici Cetinić, Ministar pravde podržala je osuđenu novinarki i izjavila tom prilikom da je, nakon izmena Krivičnog zakona, kleveta dekriminalizovana *de facto*, ali ne i *de jure*.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

Hrvatski Parlament usvojio je Zakon o pristupu informacijama u 2003. Nažalost, od samog početka je bilo jasno da prilikom usvajanja Zakona nisu u potpunosti poštovana pravila procedure iako je Zakon urađen u skladu sa najvišim profesionalnim standardima. Ukratko, Ustavnom sudu je podnet zahteh za preispitivanje i Ustavni sud je poništio Zakon u januaru 2004.

U martu 2005., Komitet za zaštitu novinara sa sedištem u Njujorku, u svom godišnjem Izveštaju, u delu koji se odnosi na Hrvatsku, objavio je da su neophodna poboljšanja u pravu građana na pristup informacijama: "Vladina press služba rutinski uskraćuje informacije i ignoriše zahteve novinara za zvaničnim dokumentima" kaže se svetskom pregledu Komiteta "Napadi na novinare u 2004."

Trenutno važeći propisi u Hrvatskoj ovlašćuju Vladu i druge državne službe da mogu uskratiti pristup "određenim vrstama informacija". Ovakva definicija je međutim preširoka i podložna je različitim interpretacijama. Novinari i profesionalne organizacije traže da se navedena definicija preciznije označi tako da se pristup informacijama može uskratiti samo u slučaju "poverljivih informacija značajnih za nacionalnu bezbednost".

KOSOVO

Uvod

Verovatno nijedan deo kosovskog društva nije prošao kroz ovako dinamičan posleratni razvoj, kao što je slučaj sa medijskom scenom. Shvatanje činjenice da je sloboda govora jedan od najvažnijih demokratskih principa i podrška vladinih i nevladinih donatora koji su došli na Kosovo, doveli su do toga da medijska scena na Kosovu doživi procvat.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

Nakon što je Prelazna uprava Kosova, formirana od strane Ujedinjenih Nacija – UNMIK, preuzela upravu na Kosovu, ista uprava odlučila je da proglasi važećim zakone koji su se primenjivali pre 1999. godine. Nakon snažnih protesta, Specijalni predstavnik Generalnog Sekretara Bernard Kušner odlučio je da ponovo osnaži zakone koji su bili na snazi 1989. pre nego što je Kosovu oduzeta njegova autonomija. Iz očiglednih razloga nemogućnosti primene tako zastarelih zakona, bilo je jasno da je trebalo nešto učiniti.

17. juna 2000., Bernard Kušner objavio je Pravilo 2000/36 o davanju dozvola i regulisanju radio-difuznih medija na Kosovu i Pravilo 2000/37 o pravilima ponašanja štampanih medija.

Prvo Pravilo regulisalo je proceduru dodele dozvola kao i formiranje kancelarije Privremenog komesara za medije koji bi bio odgovoran za stvaranje nezavisnih i profesionalnih medija. Drugo Pravilo propisivalo je da štampani mediji budu u režimu samoregulacije. Ipak, Privremeni komesar za medije bio je odgovoran i za štampane medije sve do ustanovljenja Saveta za štampu koji je i formiran u avgustu 2005., tako da su štampani mediji sada zaista u režimu samoregulacije.

U julu 2005., specijalni predstavnik Soren Jesen Petersen proglasio je Zakon o Nezavisnom komesaru za medije i radio-difuziju, koji je kosovski Parlament usvojio u aprilu. Ovaj zakon pokrenuo je proces tranzicije kancelarije Privremenog komesara za medije u Nezavisnog komesara za medije kao regulatorno telo. Predviđeno je da Nezavisni komesar bude nezavisno regulatorno telo, i sada je na Kosovu nadležan za dodelu dozvola i regulisanje radio-difuznih medija na Kosovu.

U pogledu ostalih zakona i propisa relevantnih za medije, 11. avgusta 2004., Centralna izborna komisija Kosova izdala je Pravilnik o izborima broj 10/2004

nazvan 'Mediji za vreme izborne kampanje' koji reguliše ponašanje medija za vreme izborne kampanje od 22. septembra do 22. oktobra 2004.

27. septembra kosovski Parlament usvojio je Zakon o autorskim pravima. Ipak, u tri da upotpune zakonodavstvo pre isteka mandata, Zakon je usvojen bez održane javne rasprave. Privremeni komesar za medije, asocijacija emitera i sve tri televizije gledane širom Kosova uložile su žalbu.

Postupak dodele dozvola

Privremeni komesar za medije je do kraja 2003. završio tri serije dodele dozvola. U decembru 2003. kancelarija Privremenog komesara izdala je izmenjen Pravilnik o dodeli dozvola radio i TV stanicama, zadržavajući moratorijum na dodelu novih radio i TV dozvola ali dozvoljavajući izuzetak za dve kategorije učesnika na tenderu: (1) oni koji se prijavljuju za teritoriju koja trenutno nije pokrivena i (2) kandidati za multietničke stanice. Krajnji rok za prijave je bio 30. jun 2004. Kancelarija Privremenog komesara je primila 59 prijava u dve gorenavedene kategorije.

Od 25. aprila, Privremeni komesar za medije počeo je da zamenjuje postojeće dozvole svim radio i TV stanicama na Kosovu novim paketom dozvola. Ističući da su postojeće dozvole nejasne po mnogim pitanjima i kontradiktorne u smislu rokova i uslova koji važe za sve emitere, kao i da njima nisu obrađena neka od čestih pitanja, Privremeni komesar za medije rekao je da će nove dozvole približiti regulisanje radio-difuzije na Kosovu praksi koja već postoji u Evropi. Do kraja juna 2005., skoro 97% od ukupno 112 emitera na Kosovu su potpisali novi paket dozvola koje je kancelarija Privremenog komesara pripremila, a koje će zameniti postojeće dozvole. Po prvi put dozvola za emitovanje izdata je i javnom emiteru koji emituje širom Kosova – Radio-televiziji Kosovo. Postojeći režim dozvola bio je po mnogim pitanjima nejasan i čak kontradiktoran, dok će novi režim dozvola svakako približiti propise Kosova praksi koja se već primenjuje širom Evrope.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

U skladu sa UNMIK-ovim Pravilom 2000/36 o davanju dozvola i regulisanju radio-difuznih medija na Kosovu i Pravilom 2000/37 o pravilima ponašanja štampanih medija, kancelarija Privremenog komesara za medije bila je odgovorna kako za radio-difuzne, tako i za štampane medije. Medijski odbor za saslušanja i Medijski odbor za žalbe bili su dve distance koje je Privremeni komesar za medije ustanovio kako bi razmatrali pritužbe protiv medija i rešavali druge sporove po ovim pitanjima. Ovi odbori bili su sastavljeni od domaćih i međunarodnih sudija.

U septembru 2005., Zakon o Nezavisnoj komisiji za medije i radio-difuziju stupio je na snagu i kancelarija Privremenog komesara za medije zamenjena je Nezavisnom komisijom za medije. Nezavisna komisija sastoji se iz tri dela: a) Saveta – sastavljenog od sedam članova (dva međunarodna i pet domaćih članova), b) Apelacionog odbora za medije – koji se sastoji od dvojice sudija sa Kosova i jednog međunarodnog sudije, a koji odlučuje po žalbama o proceduri dodele dozvola i sprovođenju odluka Saveta Nezavisne komisije, i c) Izvršnog Direktora i osoblja Komisije od 24 osobe, koji ima ulogu sekretarijata Komisije i Apelacionog odbora. U toku septembra i oktobra 2005., kancelarija privremenog komesara održala je konkurs na kome su se primale prijave za kandidate civilnog sektora koji bi bili nominovani za članove Saveta nezavisne komisije. U skladu sa Zakon o Nezavisnoj komisiji za medije i radio-difuziju, svako lice ili organizacija koja ima registrovano sedište na teritoriji Kosova ima pravo da se kandiduje.

Što se štampanih medija tiče, oni su od samog početka predviđeni da budu samoregulisani, iako je kancelarija Privremenog komesara u početku bila odgovorna za njihovo regulisanje. U februaru 2004., kancelarija Privremenog komesara i Misija OEBS-a na Kosovu inicirali su stvaranje samoregulatornog tela za štampane medije na Kosovu, sledeći model Bosne i Hercegovine i Saveta za štampu. Savet za štampu Kosova ustanovljen je u avgustu 2005. 25. oktobra 2005. kancelarija Privremenog komesara zvanično je objavila da više neće primati pritužbe na rad štampanih medija na Kosovu s obzirom na činjenicu da je osnovan Savet za štampu.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

Javni emiter programa na Kosovu – Radio Televizija Kosova (RTK) ustanovljena je UNMIK-ovim Pravilom broj 2001/13, 15. juna 2001. RTK ima dva tela u svom sastavu: Upravni odbor i Emisionu upravu. Upravni odbor ima devet članova, tri međunarodna i šest sa Kosova.

Adem Demaći, Predsednik Odbora Radio Televizije Kosova, dao je ostavku na to mesto u pismu napisanom 5. januara 2004. Upravni odbor RTK-a imenovao je 13. aprila na to mesto Vjošu Dobrunu.

U aprilu 2004. kancelarija Privremenog Komesara sprovela je istragu o praćenju martovskih nereda na Kosovu u programima TV stanica širom Kosova. Praćenje događaja na programu RTK kancelarija Privremenog Komesara je preporučila: "Radio televizija Kosova treba hitno i ekspertska vođstvo informativne redakcije, pogotovo ono koje se odnosi na pokrivanje vesti kao što su domaće konfliktne situacije, kao i uopšte uvođenje objašnjavajućeg novinarstva okrenutog određenoj temi. Međunarodni savetnik takođe bi doprineo poverenju u nepristrasnost predstavljanja kandidata u predizbornoj kampanji. Zbog toga, mi snažno preporučujemo hitan povratak starijeg međunarodnog savetnika na RTK, za

period najmanje do kraja tekuće godine. Ovo mesto zahteva osobu sa nesumnjivom reputacijom novinara sa integritetom i iskustvom sa javnim radio-difuznim servisima u regionu". Prihvatajući ovu preporuku, Upravni odbor RTK imenovao je u avgustu 2004. Dr. Uroša Lipuseka za međunarodnog savetnika informativnog programa i tekućih pitanja RTK. Izbor kandidata i finansijsku podršku za ovo mesto obezbedila je Misija OEBS-a na Kosovu.

Odnos između privatnih i državnih emitera

Podaci skoro svakog sprovedenog istraživanja pokazuju da je RTK, javni servis, televizija kojoj građani najviše veruju. Od 23. februara do 1. marta 2005. godine Index Kosovo i Gallup International sprovedli su istraživanje o gledanosti u kom su bila obuhvaćena 1.024 ispitanika. Rezultati istraživanja pokazali su da je najgledanija TV stanica RTV 21 sa 51,2%, a sledi je RTK sa 29,1%. RTK je i dalje stanica kojoj najviše gledalaca veruje. Rezultati pokazuju da RTK ima poverenje 49,4% gledalaca, dok komercijalne stanice RTV 21 i KTV imaju poverenje 33,1%, odnosno 10,5%.

Prema istim podacima, televizije kao izvor informacija označilo je čak 87,5% ispitanika. Novine su izvor informacija za 6% građana, a radio za 5,7%.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

U novembru 2003., RTK je potpisala sa Kosovskom elektrokorporacijom Sporazum o naplati TV pretplate. Od decembra 2003. građani Kosova svakog meseca plaćaju iznos od oko 3,5 eura na ime finansiranja javnog radio-difuznog servisa. Međutim, u martu 2005., Šon MekGoldrik, Izvršni Direktor komercijanih poslova Kosovske elektrokorporacije (KEK), obavestio je RTK da želi da raskine ugovor o naplati TV pretplate preko računa za struju. Ipak, menadžeri KEK-a insinuirali su da je njihov zahtev za raskid ugovora ustvari signal da žele da razmotre pojedine delove postojećeg ugovora.

U skladu sa Pravilnikom o izborima, radio i TV stanicama je po prvi put dozvoljeno da prodaju oglasni prostor u svrhe političkog predstavljanja pred izbore 2004. godine.

Zakonska regulativa uvrede i klevete

6. jula 2003. Specijalni predstavnik Majkl Štajner proglasio je Privremeni krivični zakon i Privremeni krivični procesni zakon Kosova. Ovi zakoni stupili su na snagu 6. aprila 2004. i derogirali su postojeće jugoslovenske zakone. Krivični zakon predviđa u posebnim odredbama krivičnu odgovornost za krivična dela učinjena putem medija. Član 28 predviđa krivičnu odgovornost za urednike, izdavače, štamparije ili fabrike, član 29 predviđa zaštitu izvora, dok član 187 i 188 regulišu uvredu i klevetu kao krivična dela, kažnjiva kaznom zatvora do tri meseca.

Izmene u krivičnim i građanskim zakonima vezane za uvredu i klevetu

1. marta 2005., londonska organizacija za monitoring medija Article 19, Centar za obuku zastupanja i resurse i Asocijacija profesionalnih novinara Kosova, napisali su otvoreno pismo Premijeru vezano za Privremeni krivični zakon Kosova. U pismu se kaže: "Mi razumemo da će pregovori o konačnom statusu Kosova početi sredinom 2005. i da će ishod tih pregovora, između ostalog, umnogome zavisiti od toga da li su na Kosovu ispunjeni određeni standardi koji se tiču ljudskih prava, a koje je postavila međunarodna zajednica. Mi apelujemo na Vas da iskoristite ovu priliku i posvetite se pitanju odredbi kosovskog krivičnog zakonodavstva koji se tiču klevete, a koji nisu u skladu sa međunarodnim standardima slobode izražavanja". Međutim, u javnosti nije bilo odgovora Premijera na ovo pismo.

Nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Privremeni krivični zakon koji je stupio na snagu 6. jula 2003., predviđa krivične sankcije do tri meseca zatvora za krivično delo uvrede (član 187), odnosno klevete (član 188).

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

U junu 2003. kosovski Parlament usvojio je Zakon o pristupu zvaničnim dokumentima. Iako su predstavnici Srba u Parlamentu podneli prigovor protiv ovog zakona, u novembru 2003. Specijalni predstavnik je proglasio ovaj zakon sa manjim izmenama.

U januaru 2004. IrexProMedia i Asocijacija profesionalnih novinara Kosova organizovalu su seminar za novinare sa temom kako da iskoriste prednosti ovog zakona. Na seminaru je istaknuto da sam zakon nije dovoljan; novinari bi i dalje trebalo da se bore za puno pravo na slobodu pristupa informacijama.

MOLDAVIJA

Uvod

Moldavija je država u kojoj mediji nisu upoznati sa načinom tržišnog poslovanja. Mediji su u službi vladajuće većine u državi – Komunističke partije. Ono što se mora posebno uzeti u obzir je da ne postoje značajniji naponi da se takvo stanje izmeni. Vladajuća Komunistička partija ne dozvoljava bilo kakve promene.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

Zakon o nacionalnom javnom radio-difuznom servisu je usvojen u leto 2002. ali je njegova primena odložena. Ovaj zakon je u početku podrazmevao transformaciju iz državnih i izdavačkih pro-državno orijentisaih i pristrasnih programa u istinski javni servis, u potpunosti nezavistan u pogledu svoje uređivačke politike. Iako je objavljeno da će ovaj proces započeti odmah nakon što je novi zakon usvojen, ne može se reći da je došlo do nekih značajnijih promena. Upravo suprotno, uređivačka politika i sastav Saveta posmatrača, ustanovljen Zakonom o lokalnim radio-difuznim institucijama, pružaju mračnu sliku o medijima i ukazuju na snažnu državnu i političku kontrolu nad državnim emiterima.

U novembru 2003., Moldavski Parlament je usvojio amandmane na Zakon o nacionalnom javnom radio-difuznom servisu, bez pružanja jasnih i snažnih argumenta za takav čin. Ovim amandmanima predviđena je likvidacija državne kompanije Tele Radio Moldavija. Predviđeno je otpuštanje svog osoblja, prema tvrdnjama vlasti da je to neophodno kako bi se kompanija transformisala u javnu instituciju. Opozicioni novinari su kritikovali odluku da se kompanija likvidira tvrdeći da je to pokušaj da se vlast “otarasi” nelojalnih novinara. Problem Tele Radio Moldavije je dobio vema široke razmere; od protesta otpuštenog osoblja do uličnih nemira u avgustu 2004.

Zakon koji je izazvao mnogo kontroverzi i protesta je Zakon o lokalnim radio-difuznim institucijama, usvojen u septembru 2003., samo dve nedelje nako što je predložen. Iako su organizacije za razvoj medija pozvale predsednika Vladimira Voronina da ne objavi ovaj zakon, on je stupio na snagu početkom 2004. Radna grupa za medije u Moldaviji tvrdila je da je za tako značajan zakon, kojim se pruža mogućnost za razvoj lokalnog javnog radio-difuznog servisa, potrebno više vremena, ne samo kako bi se usavršio, već kako bi na jedan transparentan način bio predmet javne diskusije, sa ciljem njegovog unapređenja i funkcionalnosti. Zakon takođe ograničava učešće prestavnika javnosti u telima koji vrše monitoring nad aktivnošću javnog radio-difuznog servisa, i ne zadovoljava

potrebe lokalnih zajednica; takođe, ne uspeva da reguliše odnos između javnih institucija i njihovih osnivača i ne predviđa finansijsku samostalnost emitera, dozvoljavajući da vlasti kontrolišu njihove upravne odbore.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

Moldavski državni organ koji je nadležan za oblast radio-difuznih medija zove se Audiovizuelni koordinacioni savet. Audiovizuelni koordinacioni savet radi u skladu sa pravnim okvirima predviđenim Audiovizuelnim zakonom. Ipak, upućeno je mnogo zamerki o poštenom o transparentnom radu Saveta nakon izdavanja dozvola, i još uvek se upućuju, posebno u pogledu objektivnosti i nepristrasnosti. U februaru 2004., Audiovizuelni koordinacioni savet je oduzeo dozvole za emitovanje Antena C Radiju i Euro TV-u, na osnovu toga što oni nisu bili registrovani kao pravna lica, niti su delovali pod pokroviteljstvom odeljenja gradskog saveta za javne odnose. Mnogi posmatrači tumačili su ovo kao pokušaj da se utišaju opozicioni mediji u pripremi za izbore 2005.

U decembru 2003. Zakon o lokalnoj radio-difuznoj instituciji je usvojen. U skladu sa članom 6 Zakona, lokalna radio-difuzna institucija "treba da razmatra regularnost, nepristrasnost i objektivnost u aktivnosti lokalnih javnih vlasti i institucija lokalne javne administracije." Zakon predviđa da Savet posmatrača, autonomno telo Lokalne javne radio-difuzne institucije, ovlašćeno da nadleđa da li Lokalna javna radio-difuzna institucija poštuje zakon i ostale propise, treba da osigura izdavačku nezavisnost institucija, i pravo građana na potpune, istinite i korisne informacije. Savet posmatrača biće biran na period od četiri godine, činiće ga sedam članova u opštinama i pet članova u manjim gradovima i mestima.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

Savet posmatrača ovlašćen je na izbor i opoziv Generalnog direktora moldavskog javnog radio-difuznog servisa. Takođe je ovlašćen da nametne određeni program, odnosno jednostavnije rečeno da uređuje program. Savet posmatrača se sastoji od petnaest članova, koji se biraju na period od četiri godine. Članove predlažu, po dva, Vlada, Parlament i Predsedništvo, dok su ostali delegirani od strane Visokog saveta magistrata, osoblja Tele Radio Moldavije, Moldavske konfederacije trgovačkih udruženja, umetničkih i književnih udruženja, organizacija za razvoj medija, udruženja veterana, kao i predstavnika kulture i nacionalnih manjina.

Iako je odredba koja Parlamentu daje pravo da daje saglasnost za sastanke članova Saveta posmatrača isključena, još uvek postoje određene indikacije da vlasti utiču na izbor većine članova Saveta i njegove aktivnosti. Savet posmatrača koristi široko svoje pravo da smenjuje i postavlja šefove javnih radio-difuznih servisa. U februaru 2004., Savet posmatrača smenio je direktora javne radio-difuzne kompanije Tele Radio Moldavija, Artura Efremova, i postavio na njegovo mesto bivšeg direktora Nacionalnog Radija Iliju Teleskua. Pet drugih kandidata za ovo mesto osporili su, međutim, njegov izbor. U aprilu 2004., Savet posmatrača je izabrao šezdesetogodišnjeg Viktora Tabirta za novog direktora TV Moldova 1, dok je dvadesetsedmogodišnji Sergiu Batog, njegov podređeni, dobio je posao na čelu moldavskog Nacionalnog radija. Tabirta radi za nacionalni radio-difuzni servis od 1966. Batog je obavljao dužnosti na više visokih položaja na RTV, državnoj agenciji za vesti, Moldpres-u, a od nedavno i u informativnoj službi moldavskog predsednika Vladimira Voronina.

Što se nepristrasnosti javnog radio-difuznog servisa tiče, monitoring javnog radio-difuznog servisa Tele Radio Moldavija, čiji su rezultati objavljeni u decembru 2004. od strane Centra za nezavisno novinarstvo, pokazao je ogromnu pristrasnost u korist vladajućih partija. Dok su predstavnici vlasti bili prisutni u medijima trideset dva puta na dan, predstavnici opozicije bili su prisutni dva puta. Situacija u oblasti radija je još više nesrazmerna: 109 puta, prema 0,7 puta u proseku. Eksperti Centra za nezavisno novinarstvo rekli su da transformacija nije promenila nesrazmeran odnos u programu, kao i da dve godine nakon transformacije u javni servis, kompanija još uvek nije zadovoljila kriterijume neophodne za funkcionisanje javnog radio-difuznog servisa.

Svesni ovakve situacije, kao protest usled svoje onemogućenosti da se nose sa situacijom i suzbijanjem slobode kojoj su bili svedoci, do kraja 2004. pet članova Saveta posmatrača kandidovanih od strane parlamentarne opozicije podnelo je ostavke. «Izgleda da se unapred zna kako će i za šta Savet glasati. Ono što me zabrinjava je to što članovi Saveta izigravaju demokratske instrumente» izjavio je jedan od članova Saveta koji je podneo ostavku.

U 2005. godini nezavisnost Tele Radio Moldavije se popravila, ali samo malo, još uvek nije postala istinski javni radio-difuzni servis, posebno uzimajući u obzir svoju uređivačku politiku i zahteve programske šeme. Naime, goruća društvena pitanja kao što su siromaštvo, visoka nezaposlenost, briga o deci i slične teme još uvek su u velikoj meri u drugom planu, a udarni termini u vestima posvećeni su visoko rangiranim političarima.

Odnos između privatnih i javnih emitera

Masovni mediji nisu bili uključeni u proces privatizacije, karakterističan za ceo komercijalni sektor u postkomunističkom periodu u Moldaviji. Nijedan list, ili

radio-difuzni emiter koji je postojao pre 1990., nije privatizovan. Najveći broj njih je prestao da postoji, a preostali su još uvek u vlasništvu države.

Krajem jula 2005. za okruglim stolom «Privatizacija državnih medija» organizovana od strane Asocijacije nezavisnih novinara u saradnji sa Centrom za nezavisno novinarstvo, većina prisutnih pozvala je na privatizaciju lokalnih medija. U javno objavljenoj deklaraciji nakon diskusije, 22 potpisnika pozvali su vlasti da obustave povlastice izdavačima finansiranim od strane Vlade. U deklaraciji je naglašeno da konkurencija između privatnih i državnih nedeljnika nije fer. Vlasti rutinski izdaju naredbe javnim preduzećima da se pretplate na novinska izdanja koja finansira Vlada, usmeravajući pri tome svo reklamiranje prema tim izdanjima. Privatni izdavači, sa druge strane, često nailaze na pritisak od strane lokalnih vlasti, a njihovim novinarima se otvoreno pretilo. Potpisnici deklaracije pozdravili su odluku Vlade da se prestane sa finansiranjem «Nezavisimaia Moldova» i «Moldova suverana», nacionalnih novina, i pozvale vlasti da usvoje Zakon o privatizaciji lokalnih medija koji bi osigurao jednake uslove za profesionalnu aktivnost svim izdavačima. Trenutno je oko 30 štampanih izdavača u vlasništvu, ili se finansira od strane države.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

/

Zakonska regulativa klevete i uvrede

Krivični zakonik koji je predvideo zatvorsku kaznu do pet godina za krivično delo klevete, usvojen je i na snazi je od 2003. 30-og marta 2004., na sastanku održanom sa urednicima medija, predsednik Vladimir Voronin je obećao da će predložiti amandman na Krivični zakonik kojim bi se izvršila dekriminalizacija klevete.

Samo mesec dana nakon toga, u aprilu 2004., poslanici su u moldavskom Parlamentu jednoglasno su izglasali brisanje člana 170 iz Krivičnog zakonika koji je prevideo zatvorsku kaznu do pet godina za klevetu.

Iako je izvršena dekriminalizacija klevete, Krivični zakonik, koji je stupio na snagu u junu 2003., dozvoljava da se bilo koja svota novca zahteva na ime nematerijalne štete. Brojne medijske posmatračke grupe pozvale su Voronina da predloži novi amandman koji bi postavio limit naknade nematerijalne štete, budući da odsustvo gornje granice novčane naknade ograničava slobodu izražavanja i mogao bi mnoge medijske kuće da dovede do bakrota.

U julu 2004., predsednik Vladimir Voronjin je obećao da će predložiti amandman na Krivični zakonik kojim bi se uredila gornja granica novčane naknade nematerijalne štete. Ovo obećanje dato je baš u trenutku kada su dve opozicione

novine dobile naredbu da plate velike kazne zbog navodne klevete kada su dva slučaja vezana za slobodan pristup informacijama, inicirana od strane novinara, odbačena. Uprkos tome, situacija je i nakon izbora 2005. ostala ista. Deo javnosti ocenio je ovo samo kao deo predizborne kampanje Voronina, budući da je nakon izbora zaboravio šta je obećao.

Nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Uvreda/kleveta je dekriminalizovana. Odgovornost za nju još uvek postoji u Građanskom zakoniku, koji ne predviđa gornju granicu novčane odštete na ime nematrijalne štete.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

Zakon o slobodnom pristupu informacijama je usvojen 2000. ali njegova primena ostaje ozbiljan problem u Moldaviji. Uprkos brojnim seminarima i radnim sastancima organizovanim od strane nevladinih organizacija i organizacija za razvoj medija, nije napravljen pomak. Rad na izradi novog nacrtu, koji za cilj ima da izmeni postojeći zakon je u toku.

U julu 2005. jedanaest organizacija za razvoj medija potpisalo je deklaraciju kojom kritikuju nacrt izložen od strane Ministarstva za razvoj informisanja. Prema potpisnicima deklaracije, nacrt je bio u suprotnosti sa državnim Ustavom, kao i brojnim međunarodnim propisima. On «obezbeđuje maksimum zaštite informacija od javnog značaja», i ograničio bi slobodu izražavanja, a stimulisao korupciju u vlastima. Predloženi zakon je preopširan, dozvoljava slobodno tumačenje svojih odredbi i oslobađa vlasti svake obaveze da obelodane informaciju javnosti, kažu potpisnici deklaracije. Posebno zabrinjava uvođenje pojma «vlasnik informacije», koje se u nacrtu nalazi. Potpisnici deklaracije su pozvali vlasti da rade na podizanju nivoa transparentnosti institucija umesto da pokušavaju da drže monopol nad zvaničnim informacijama». Do danas još uvek nije odlučeno da li će nacrt biti izmenjen, ili će pred Parlament stići u sadašnjoj verziji.

MAKEDONIJA

Uvod

Osnovna karakteristika trenutnog stanja u sektoru medija u Makedoniji, pored obeležja uslovljenih tranzicijom, jeste podeljeno medijsko tržište između medija na makedonskom i medija na albanskom jeziku.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

U periodu kada je započeta izrada ovoga izveštaja, to jest u novembru 2003., propisi o radio-difuziji činila su dva zakona – Zakon o radio-difuziji i Zakon o telekomunikacijama. Oba su smatrana zastarelim, i bilo je jasno da je vreme da se zamene. Izrada nacrtu novog Zakona o radio-difuziji je poverena radnoj grupi Pakta za stabilnost za medije, dok je izrada nacrtu Zakona o telekomunikacijama bila odgovornost Ministarstva za transport, telekomunikacije i građevinu.

Praćena brojnim kontroverzama, izrada nacrtu i veoma komplikovana procedura usvajanja Zakona o radio-difuziji trajala je gotovo dve godine, i zakon je konačno usvojen i stupio je na snagu tokom septembra i oktobra 2005. Novi Zakon o elektronskim komunikacijama je ušao u istu proceduru u februaru 2005. i još uvek nije usvojen.

Očekuje se da će primena novog Zakona o radio-difuziji unaprediti celokupnu medijsku scenu u Makedoniji. Zakon uvodi izmene u proceduru izbora članova Radio-difuznog saveta i povećava njegova ovlašćenja. Izmene propisa koje se tiču Javnog radio-difuznog servisa MRTV su takođe procenjene kao adekvatne. Novi zakon uvodi novu proceduru izbora članova upravnog odbora MRTV-a i suštinski limit u oblasti oglašavanja. Neprofitni, odnosno medij zajednice je treći segment u oblasti medija koji je ustanovljen po prvi put u Makedoniji.

Postupak izdavanja dozvola

Uprkos činjenici da je rad na izradi novih propisa bio u toku, u januaru 2004., makedonski Radio-difuzni savet je objavio i započeo postupak izdavanja novih dozvola za nacionalne TV emitere. Ova informacija izazvala je žestoku raspravu. Pored državnog emitera MRTV, dve privatne TV stanice (SITEL i A1) takođe su se snažno suprotstavile ovoj ideji. Međunarodne organizacije su takođe protestovale zbog izdavanja četiri nove licence usred procesa usvajanja novog pravnog okvira za regulisanje oblasti radio-difuznog servisa.

I pored ovih prigovora, Radio-difuzni savet Makedonije je u junu 2004. objavio svoju odluku o dodeli tri nove nacionalne dozvole, umesto planirane četiri. Dve lokalne TV stanice iz Skoplja, TELMA i KANAL 5 i gospodin Vebi Velija (vlasnik AL-SAT u Albaniji i državljanin Makedonije) su predloženi od strane Radio-difuznog saveta makedonskoj Vladi za dodelu nacionalnih licenci za radio-difuziju. Vlada je prihvatila ovu preporuku u septembru 2004.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

Radio-difuzni savet Makedonije je jedino regulatorno telo odgovorno za oblast radio-difuzije. Pre nego što je novi Zakon o radio-difuziji stupio na snagu, nezavisnost Radio-difuznog saveta je od strane kritičara smatrana samo kao deklarativna.

Sa primenom novog Zakona o radio-difuziji doći će do promena u sastavu Radio-difuznog saveta. Mandat aktuelnih članova prekinut je stupanjem na snagu novog zakona, a novi članovi bi trebalo da budu birani u skladu sa novim principom ovlašćenih predlagača. Ovlašćenja Radio-difuznog saveta su uvećana i ovo telo bi trebalo da bude u potpunosti nezavisno od politike Vlade.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

I u ovom sektoru je celokupna medijska scena Makedonije pre novog Zakona o radio-difuziji bila u potpunosti nezadovoljavajuća. Sastav upravnog odbora MRTV-a je uvek bio u potpunosti ispolitizovan, formiran od strane Parlamenta, i menjan nakon svakih izbora. Takva praksa je bila široko kritikovana i poslednja izborna kampanja je dala najbolji primer takvog uticaja Vlade.

Prema izveštaju od 13. marta 2005., MRTV je posvetila 45% svog programa potrebama Vlade. Drugi izveštaj objavljen 27. marta je pokazao mali napredak i samo 27% je posvećeno predstavnicima Vlade. Prema makedonsko-albanskom nedeljniku «Loby», MRTV emisije odražavaju stanje ove medijske kuće, koja nije ni približno javnom servisu. U skladu sa svojim lošim finansijskim i tehničkim stanjem, emiter je praktično uvek pristrasan u periodu izbora, nudeći željene termine onima u čijim je rukama politička moć.

Odnos između privatnih i državnih emitera

Prema podacima od septembra 2004., u Makedoniji postoji 6 TV emitera; javni radio-difuzni servis MRTV (sa tri kanala), i pet privatnih emitera: A1, SITEL, KANAL 5, TELMA i Vebi Velija.

Povodom Vladinog odobrenja za tri nove licence, makedonski Albanci, najveća etnička grupa u Makedoniji, tvrdili su da postoji previše makedonskih emitera u poređenju sa albanskim emiterima. Trenutno, državni nacionalni makedonski radio i televizija (RTVM) poseduje tri kanala – dva na makedonskom jeziku i jedan na jeziku nacionalnih manjina (albanski, turksi, srpski). Takođe, postoje četiri privatne TV stanice na makedonskom jeziku i jedna na albanskom.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

Jedan od mnogih nacrti novog Zakon o radio-difuziji je predvideo da oglašavanje na MRTV, državnom emiteru, treba da bude isključeno, ili bar smanjeno. MRTV se snažno usprotivio ovakvoj odredbi. Uprkos tome, imajući u vidu osnovnu svrhu javnog radio-difuznog servisa, konačna verzija zakona sadrži takvo ograničenje. Oglašavanje je na MRTV-u zabranjeno tokom udarnog termina, odnosno između 19:00 i 22:00 časa.

Još jedno pitanje u pogledu oglašavanja na MRTV-u izazvalo je dosta kontroverzi, pa je čak o tome došlo do rasprave i u makedonskom Parlamentu. Prema jednom od samoregulativnih odluka MRTV-a od jula 2004., novinari MRTV-a su podstaknuti da tragaju za komercijalnim i reklamnim mogućnostima. Novinarima je plaćena naknada za njihove komercijalne usluge. Takvo ponašanje se smatra neetičkim u skladu sa Pravilnikom o etici makedonskih novinara. I pored toga, zvaničnici MRTV-a su ponovili da takvu praksu smatraju i legalnom i etičkom.

Zakonska regulativa klevete i uvrede

U Makedoniji je kleveta predmet regulisanja i krivičnog i građanskog zakonodavstva. Krajem 2003., Vlada je predložila još strože kazne, ali ova inicijativa je odbijena pod pritiskom Asocijacije novinara Makedonije, koja je javno zahtevala dekriminalizaciju uvrede i klevete. Činjenica da je kleveta još uvek krivično delo u mnogim zapadnim državama je često korišćena od strane Vladinih zvaničnika kao argument protiv dekriminalizacije.

U martu 2004., Parlament je tajno usvojio novu verziju Krivičnog zakonika, koji je iznet pred njih samo nedelju dana ranije. Kleveta i uvreda nisu dekriminalizovani.

Nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Prema sadašnjim propisima u Makedoniji, kleveta je istovremeno i krivično delo, kažnjivo zatvorskom kaznom, kao i osnov za zahtev za naknadu štete u građanskom postupku.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

Već nekoliko godina nevladine organizacije rade na Zakonu o slobodnom pristupu informacijama. Nakon nekoliko nacрта i odobrenja Vlade i Parlamenta, ali i dalje neusvojen, očigledno je da će ovaj zakon morati da sačeka neko bolje vreme.

RUMUNIJA

Uvod

Zapanjujuća činjenica da se u Rumuniji trenutno izlazi preko 1500 publikacija, vodi do pogrešnog zaključka da je usled mnoštva izvora pouzdano informisanje zagarantovano. Kako kažu nezavisni medijski analitičari, jedini problem je što se od tih 1500, pouzdani mogu izbrojati na prste jedne ruke.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

Zakoni relevantni za oblast radio-difuzije nisu bili menjani u periodu koji obuhvata ovaj pregled, osim preporuka i propisa usvojenih od strane Nacionalnog radio-difuznog saveta.

U decembru 2003., Nacionalni radio-difuzni savet doneo je odluku kojom se zabranjuje određenim kategorijama građana, predstavnicima javne, ili predsedničke administracije, ljudima koji su na važnim mestima u političkim strankama, onim koje stranka predloži za kandidate, kao i licima koja su javno objavila svoju nameru da se kandiduju na sledećim izborima da rade kao radio ili TV producenti i voditelji.

U septembru 2004., Nacionalni radio-difuzni savet je usvojio odluku kojom se reguliše radio program koji emituju lokalne stanice. Prema ovoj odluci, počev od 1. januara 2005., radio stanicama je dozvoljeno da emituju program u trajanju od najmanje 6 sati dnevno.

Nacionalni radio-difuzni savet je bio veoma aktivan tokom izborne kampanje, pažljivo prateći izborne materijale, koji su ovoga puta prenošeni bez naknade. Nacionalni radio-difuzni savet je utvrdio da nekoliko radio i TV stanica ne ispunjava svoje obaveze tokom izborne kampanje. Oni su zabranili bilo kakvu vrstu zabavnog programa sa političkom konotacijom neposredno pred izbore. U martu 2004., Nacionalni radio-difuzni savet je kaznio Prima TV sa 12.500 evra zbog prikazivanja programa navodno pornografskog sadržaja tokom Big Brother Reality Show-a.

Nakon izborne kampanje, bilo je više nego očigledno da propisi koji regulišu aktivnost radija i televizije treba da budu promenjeni. Tri gotova nacrtu podneta su Pravnom odboru, od kojih su dva odbijena, a o trećem, podnetom od strane Zajednice rumunskih Mađara, se u ovom momentu diskutuje u Senatu.

Postupak izdavanja dozvola

Prema amandmanima na Zakon o radio-difuziji, umesto nezavisnog regulatornog tela, Ministarstvo telekomunikacija je postalo nadležno za raspodelu frekvencija i postupak izdavanja dozvola. Krajem 2003., u novembru, prijave za frekvencije su razmotrene i dozvole su dodeljene. Od 109 zahteva za TV licence, 7 kompanija dobilo je 19 licenci. Od otprilike 282 zahteva za radio licence, 15 kompanija dobilo je 22 licence.

Tender za raspodelu frekvencija osporen je od strane pojedinih učesnika na samom tenderu, kao i od strane člana Nacionalnog radio-difuznog saveta, gospodina Rasvana Popeskua.

U aprilu 2004., prema odluci Nacionalnog radio-difuznog saveta br.80/27, Nacionalni radio-difuzni savet povećao je broj dozvola za manje radio i televizijske stanice u oko 14 gradova i mesta.

Nezavisno regulatorno telo

Prema zakonu, nezavisno regulatorno telo koje reguliše i nadgleda radio-difuznu scenu je Nacionalni radio-difuzni savet.

Nacionalni radio-difuzni savet nastupa zaista kao nezavisno telo, van uticaja moćnika. Njegova nezavisnost potvrđena je tokom izbora kada je Nacionalni radio-difuzni savet kritikovao državne emitere zbog podrške stranke na vlasti u to vreme. Osim toga, Nacionalni radio-difuzni savet je predložio da propisi koji regulišu dva javna radio-difuzna servisa trebaju biti izmenjeni, kako bi se izbeglo bilo kakvo mešanje politike, koje bi moglo da ugrozi aktivnost ovih institucija u budućnosti.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

Rumunski državni mediji su u procesu transformacije.

Kao i u svakoj drugoj državi u tranziciji, najpouzdaniji test nezavisnosti javnog radio-difuznog servisa je izveštavanje tokom predizborne kampanje. Nakon izbora 2004., pritisak i optužbe za pristrasnost i politički motivisanu cenzuru na nacionalnom radiju i na TV bile su toliko snažne da je u martu 2005. formirana specijalna Parlamentarna ad hoc komisija kako bi ispitala ove optužbe. Predsednik državne televizije je protestovao protiv ustanovljavanja ovakve komisije, tvrdeći da je njen jedini cilj njegovo otpuštanje. Ubrzo zatim je podneo ostavku.

U aprilu je Istražna komisija završila sa saslušanjima. Više od 100 ljudi iz nacionalnog radija i televizije svedočilo je pred Komisijom bi kako se otkrili mehanizmi političkog uticaja na uređivačku politiku programa. Istraga se takođe dotakla finansiranja javnih medijskih institucija. U svakom slučaju, postoje ozbiljne sumnje da li će aktivnost Komisije dovesti do nekih rezultata, budući da su neki od njenih članova upravo oni ljudi koji su koristili i zloupotrebili ove mehanizme i čine sve što je u njihovoj moći kako bi diskreditovali svedočenja. Izveštaj je poslat Parlamentu, ali nikakvi zvanični komentari o tome nisu bili dostupni.

Iako je izdavačka nezavisnost formalno garantovana zakonom, Parlament je pronašao način da izvrši pritisak na članove Upravnog odbora javnih emitera. U maju 2005., budući da je Parlament odbio godišnji izveštaj i od nacionalnog radija i od nacionalne televizije, zakon mu je dozvolio da postavi nove članove Upravnog odbora javnih emitera. Ovo je u javnosti ocenjeno kao obračun sa Upravom optuženom za podržavanje bivše vlade tokom izborne kampanje.

U julu 2005., na poziv šefa Masmedija i Komisije za kulturu Parlamenta, oko četrdeset članova Parlamenta, novinara i predstavnika nevladinih organizacija učestvovalo je u debati o novom nacrtu Zakona o javnom radio-difuznom servisu. Kao deo postupka sa ciljem reforme nacionalne televizije, izbor za mesto direktora informativnog programa održan je u Avgustu. Pobjednik je ugledni novinar sa znantnim iskustvom u nacionalnim i međunarodnim medijskim kućama.

Odnos između privatnih i državnih emitera

Državna televizija u Rumuniji se sastoji od četiri kanala: TVR1 i TVR2, manji TV Kultura i TVR koji se prenose preko satelita. Do kraja 2003., 6 privatnih TV stanica se pojavilo na rumunskoj medijskoj sceni. U ovom momentu, dve državne stanice, RTV 1 i 2, i četiri privatne takmiče se na nacionalnom TV tržištu.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

Prostor za oglašavanje u TV programu je limitiran na maksimum 12 minuta po satu tokom trajanja programa.

Nadzirući pripreme za izbornu kampanju, Evropska komisija je informisala rumunski Nacionalni radio-difuzni savet da se reklamne kampanje u svrhu izbora ne mogu smatrati kao «reklame od javnog značaja», koje mogu biti emitovane bez naknade. Političko reklamiranje trebalo bi da bude u skladu sa opštim

odredbama koje se tiču oglašavanja i ne bi smele da prelaze prag od 12 minuta po satu.

Analizirajući prostor koji pokriva nacionalna televizija, dolazimo do različitih rezultata u ruralnim i urbanim sredinama. Privatne TV stanice obično pokrivaju od 50 do 68%, što teško da može da se poredi sa 99% pokrivenosti od strane RTV 1. Uprkos takvoj pokrivenosti, dva državna programa imaju udeo u ukupnoj gledanosti od samo 36%, dok u urbanim sredinama imaju svega polovinu od toga.

Zakonska regulativa klevete i uvrede

U julu 2004., predsednik Rumunije je proglasio novi Krivični zakonik, o kojem je diskutovano više od šest meseci u Parlamentu, Senatu i Zakonodavnom odboru. Predviđeno je da stupi na snagu za godinu dana.

Novi Krivični zakonik ne predviđa uvredu kao krivično delo. Ipak, zadržava klevetu kao krivično delo, za koje je predviđena novčana kazna. Međutim, usled amandmana opozicije, minimalni iznos kazne je smanjen na otprilike 25 evra. Prethodni, početni minimum bio je 50 evra. Maksimalan iznos kazne je oko 3.000 evra.

U septembru 2005., došlo je do nove rasprave oko Krivičnog zakonika u Parlamentu. Iznenadujuće je da je među ostalim amandmanima odbačen i amandman Ministra pravde koji je predviđao dekriminalizaciju klevete.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

Zakon o slobodnom pristupu informacijama je usvojen u oktobru 2001. Brojni zahtevi su učinjeni, službenici su obučeni; međutim, primena Zakona o slobodnom pristupu informacijama još treba da se unapredi.

Prodemokratsko Udruženje, nevladina organizacija, objavljuje na godišnjoj bazi izveštaje o primeni rumunskog Zakona o slobodnom pristupu informacijama.

Poboljšanja u primeni Zakona o slobodnom pristupu informacijama bila su vidljivija nakon izbora u novembru 2004., za šta bi posebno kao primer trebalo da posluži jedan sudski postupak, koji je u to vreme smatran kao veliki korak napred u primeni zakona.

U avgustu 2004., Centar za nezavisno novinarstvo je podneo zahtev za pristup informacijama zasnovan na rumunskom Zakonu o slobodnom pristupu informacijama, zahtevajući od Vlade da obelodani listu ugovora koje je Vlada zaključila u vezi sa oglašavanjem. Ovaj zahtev je posledica objavljivanja

memoranduma izdatog od strane Vlade, koji kaže da državnim institucijama nije dozvoljeno da potpisuju bilo kakve ugovore o oglašavanju bez prethodnog pristanka Premijera. Centar za nezavisno novinarstvo je takođe zahtevao zapisnik sa sastanka Vlade na kojem je ta odluka doneta. Nikakav dokument, niti saopštenje povodom toga zahteva nije objavljeno. Centar za nezavisno novinarstvo je takođe podneo tužbu i optužio Vladu zbog neobjavljivanja informacija. Centar za nezavisno novinarstvo je pobedio u postupku protiv Vlade. Opštinski sud u Bukureštu je doneo odluku na prvom ročištu, u odsustvu predstavnika Vlade. Vlada se žalila. Ipak, 14. marta, nova Vlada i Centar za nezavisno novinarstvo su zvanično objavili da je sudski postupak okončan. Vlada se složila da objavi informacije o oglašavanju državnim novcem.

U maju 2005., nacrt sa ciljem izmene postojećeg Zakona o slobodnom pristupu informacijama ušao je u zakonodavnu proceduru. Trenutno je u toku rasprava o njemu.

CRNA GORA

Uvod

Od samo jednih dnevnih novina, jednog državnog radija i jedne državne televizije kakvo je stanje bilo 1990. , broj medija je u poslednjih petnaest godina znatno porastao.

Zakonodavstvo i propisi o medijima

Krajem 2002. crnogorska Skupština je usvojila tri zakona kojima se reguliše oblast medija. Zakon o medijima, Zakon o radio-difuziji i Zakon o transformaciji državne televizije u javni servis. Zakoni su pripremljeni u saradnji sa Savetom Evrope i OEBS-om, a u skladu sa evropskim standardima u oblasti medija.

Međutim, još uvek ostaje pitanje kako uspostaviti striktnu primenu ovih propisa o medijima.

Tokom perioda na koji se ovaj pregled odnosi, nije bilo značajnijih pomaka koji se tiču usvojenih zakona, izuzev odluka donetih od strane Radio-difuzne agencije, od kojih je najznačajnija bila finalna verzija programskog standarda urađena u aprilu 2005. Ovi standardi urađeni su od strane eksperata Radio-difuzne agencije i odnose se na uređenje reklamiranja, kvalitet programa, a sadrže i pravila o zaštiti interesa gledalaca.

Postupak dodele dozvola

Početakom 2004., Radio-difuzna agencija je objavila su pripremljeni novi Plan raspodele frekvencija i Radio-difuzna strategija. Oba ova dokumenta trebalo je da posluže kao osnova za tender za raspodelu frekvencija.

U aprilu 2004., Radio-difuzna agencija je objavila Radio-difuznu strategiju i organizovala o njoj javnu debatu. Tema je bila kao se odnositi prema srpskim medijima na crnogorskom medijskom tržištu. Ekspertiza IREX-a je kritikovala politički pristup debati, umesto isticanja činjenice kulturnih i društveno-ekonomskih interesa građana Crne Gore.

Dva meseca kasnije, u junu, Radio-difuzna agencija je prezentovala nacrt Plana raspodele frekvencija izrađenog od strane domaćih stručnjaka u saradnji sa stranim ekspertima za medije. Plan uređuje osnovne kriterijume za raspodelu i

uslove za upotrebu frekvencija, kao i specifičnu raspodelu opsega frekvencija za sve radio usluge i aktivnosti. Takođe je uzeto u obzir i uvođenje novih digitalnih tehnologija.

U oktobru je Radio-difuzna agencija donela veći broj propisa kojima se uređuje procedura podnošenja zahteva za dozvole, i, u decembru je raspisan zvaničan tender.

Do isteka perioda za podnošenje prijave u maju 2005., 41 radio i 16 TV stanica su podnele zahtev. Sa radom je počelo 11 novih radio i 3 TV stanice. Dve televizije koje su podnele prijave nisu iz Crne Gore, to su TV Pink iz Srbije, i TVAdiatic iz Splita, kao i Deutsche Welle i RFI koji su se prijavili za radio dozvole. Konačna odluka je doneta u junu 2005. Dozvole su izdate svima onima koji su podneli zahteve, izuzev radija Slobodna Crna Gora, čiji je zahtev odbijen zbog propusta da se priloži sva neophodna dokumentacija.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

Radio-difuzna agencija je nezavisno regulatorno telo u Crnoj Gori. Organi koji upravljaju agencijom su Savet i Direktor.

Radio-difuzni savet se sastoji od pet članova, predloženih od strane Vlade, Univerziteta, Radio-difuznog udruženja, nevladinih organizacija za ljudska prava i medija. O izboru članova se odlučuje glasanjem u Skupštini i biraju se na period od pet godina.

Članovi Saveta biraju Direktora nakon sprovedenog konkursa. Direktor se bira na četiri godine i može biti ponovo biran.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

Uprkos činjenici da je Zakon o transformaciji državne televizije u javni servis usvojen krajem 2002., tek u februaru 2004. Radio Televizija Crne Gore, državni emiter, uspešno je sprovedla normativne promene uspostavljajući sva relevantna tela: Savet RTCG, Upravni odbor i generalnog direktora. U septembru 2004., Upravni odbor je usvojio Pravila procedure radi uređenja RTCG po međunarodnim standardima. Na to je gledano kao na važan korak ka finalnoj transformaciji crnogorskog javnog radio-difuznog servisa, počev od organizacione reforme unapređenjem poslovanja i smanjivanjem troškova. Ubrzo nakon toga, u maju 2005., Upravni odbor RTCG-a je objavio postupak smanjenja broja radnih mesta, zasnovan na novoj sistematizaciji napravljenoj od strane međunarodnih eksperata. Sistematizacija radnih mesta predviđa da će više od 300, od ukupno 1000 zaposlenih morati da napusti svoja radna mesta.

Prividna uređivačka nezavisnost RTCG-a je široko kritikovana od strane društva, posebno od brojnih nevladinih organizacija i drugih koji su ustanovljene radi monitoringa aktivnosti Javnog radio-difuznog servisa, kao što su Prijatelji javnog radio-difuznog servisa RTCG. Ova organizacija objavljuje redovne izveštaje o ponašanju RTCG .

Izveštaji pokazuju da se RTCG ne ponaša na profesionalan način, da je izveštavanje pristrasno. Puštanje oglasnih poruka u predvečerje na račun vesti u udarnom terminu, čije je trajanje time skraćeno, je takođe ocenjeno kao neprofesionalno. Prijatelji javnog radio-difuznog servisa RTCG takođe u svojim izveštajima tvrde da je finansiranje iz državnog budžeta loše rešeno, i da za ovo pitanje ne postoji odgovarajuća procedura, kao i da, iako 6% Albanaca plaća TV pretplatu, RTCG ne prikazuje dovoljno emisija za nacionalne manjine, a da nepošteno pokušava da izdejstvuje pare za taj program iz državnog budžeta.

Odnos između privatnih i državnih emitera

Prema zakonu, 10% od prikupljene TV pretplate, odnosno TV poreza ide privatnim emiterima. Radio-difuzna agencija je ovlašćena da odluči o raspodeli ovih novčanih sredstava.

U maju 2004., Radio-difuzna agencija je objavila kriterijum za distribuciju novčanih sredstava od TV pretplate, naplaćene zajedno sa telefonskim računom, privatnim emiterima, i javno je otvorila postupak nadmetanja za ova sredstva.

Međutim, tek posle godinu dana, Radio-difuzna agencija je donela konačnu odluku i raspodelila prve rate sredstava komercijalnim emiterima.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

Nacionalni javni radiodifuzni servis RTCG je u katastrofalnoj finansijskoj situaciji i suočavajući se sa velikom finansijskom krizom, tvrdi da je u velikim problemima (da nema dovoljno sredstava čak ni za plate zaposlenih). Oni tvrde da prihodi od TV pretplate koju građani plaćaju kroz svoje telefonske račune nisu ni približno dovoljni onome što im je neophodno. Prema podacima jula 2004., koje je izneo Generalni direktor Radovan Miljanić, RTCG je dosegla deficit od 7 miliona evra. Postaje jasno da RTCG ne može preživeti ovaj period tranzicije iz državnog u istinski javni radio-difuzni servis bez snažne finansijske podrške države.

Uprava RTCG-A krivi državu za ovakvo stanje. Konstantnim smanjenjem sredstava iz budžeta namenjenih RTCG-u i neredovnim prilivom novca koji dolazi od TV pretplate, Vlada je dovela RTCG do ivice propasti. Kao dodatak svemu tome je i odluka Ustavnog suda Crne Gore od juna 2004., po kojoj je model prikupljanja RTV pretplate putem telefonskih računa neustavan, što će još više pogoršati finansijsku situaciju u RTCG.

U junu 2005., Radio-difuzna agencija je usvojila nove propise koji se odnose na oglašavanje u državnim i komercijalnim medijima. Oglašavanje je ograničeno na 9 minuta po satu na državnim i na 12 minuta po satu na komercijalnim stanicama. Takođe je zabranjeno emitovanje scena eksplicitnog seksa, pornografije, nasilja, kao i govora mržnje.

Zakonska regulativa klevete i uvrede

Kleveta je dekriminalizovana u crnogorskim propisima. 17. decembra 2003., crnogorski Parlament je usvojio novi Krivični zakonik Crne Gore. Dodatak ovog zakona tokom izrade njegovog nacarta, koji se odnosi na krivična dela protiv časti i ugleda (odl. 17), je predviđao zatvorku kaznu (član 196.) i to u rasponu od tri meseca do tri godine. Međutim, preporuke iz Brisela i Strazbura su uvažene i dela klevete i uvrede su dekriminalizovana, to jest izvršeno je usklađivanje sa evropskim standardima. Za klevetu i uvredu ostale su predviđene samo novčane kazne. Mnogi novinari i medijski eksperti su zabrinuti zbog noćanih kazni, tvrdeći da one mogu imati velike posledice.

Asocijacija nezavisnih elektronskih medija je odredila grupu advokata sa ciljem da zaštiti novinare i medije u mogućim sudskim postupcima povodom klevete i uvrede.

Nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Institut za medije Crne Gore je nedavno objavio novo istraživanje o pitanju tretiranja klevete i uvrede u državi. U ovom istraživanju pod nazivom «Kleveta i mediji», se u uvodnom delu kaže da kleveta, uprkos izvršenoj dekriminalizaciji u Crnoj Gori, u stvarnosti još uvek postoji kao krivično delo, tako da se novinari mogu suočiti sa enormnim kaznama. Trenutno je u toku 13 postupaka povodom uvrede i klevete pred crnogorskim sudovima, dok još 95 čeka dalje rešavanje.

Interesantno je da među tih 13 nema radio-difuznih emitera, već su to samo štampani mediji: pet postupaka protiv dnevnog lista DAN, tri protiv CKL-a (Crnogorski književni list), tri protiv dnevnog lista Vijesti i dva protiv nedeljnika Monitor.

Prosečna dosuđena kazna za klevetu u prethodnom postupcima je bila oko 8.000 evra, a prosečna dužina trajanja postupka je 124 dana, ili oko četiri meseca.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

U februaru 2004., postupak izrade Zakona o slobodnom pristupu informacijama, iniciranog od strane Udruženja mladih novinara u radnoj grupi za medije Pakta za stabilnost, je završen. Nacrt zakona je predat Vladi u martu i obećano je da će uskoro biti usvojen.

Organizacija Article 19, sa sedištem u Londonu, i Helsinški komitet u Crnoj Gori, komentarisali su nacrt, tvrdeći da on predstavlja dobar pomak u razvoju medija u Crnoj Gori, ali su u isto vreme izrazili svoju duboku zabrinutost u vezi sa brojem izuzetaka koji predviđaju razloge za legitimno odbijanje pristupa informacijama i mogućnostima zloupotrebe novinarske slobode u kontekstu mogućeg širokog tumačenja i diskrecionog prava pri odlučivanju o zahtevima. Ove organizacije su predložile šest amandmana na Zakon o slobodnom pristupu informacijama pre njegovog ulaska u skupštinsku proceduru. Osnovni cilj je vezan za listu izuzetaka, te bi ovim amandmanima trebalo da se isključi svaka mogućnost da se oni pojave u nekom drugom zakonu.

U septembru 2004., radna grupa koja je radila na ovom zakonu je prihvatila ove predloge i nakon konsultacija sa Sekretarijatom za propise i Ministarstvom pravde, poslala je zvaničan odgovor Vladi. Međutim, Ministarstvo kulture je napravilo dalje izmene vezane za definiciju izuzetaka. Najveći broj članova radne grupe koja je radila na izradi zakona žalila se na izmene i pokušala da ubedi Ministarstvo da se vrati stara verzija. Neki članovi radne grupe su čak razmatrali mogućnost da građani sami podnesu svoju verziju nacrtu Skupštini saklupanjem 6.000 potpisa građana.

Trenutni nacrt, izmenjen od strane Ministarstva kulture, ne uspeva da usko i jasno definiše izuzetke od prava na pristup informacijama. Takođe, nacrt adekvatno ne definiše štetne posledice svakog izuzetka, te ne uvažava mogućnost neprimenjivanja odredaba u slučaju javnog interesa.

SRBIJA

Uvod

Okvir pravnih propisa za rad medija je u potpunosti promenjen od pada režima Miloševića u oktobru 2000. Međutim, novi pravni okvir još uvek treba da se primeni u potpunosti.

Zakonodavstvo i propisi o radio-difuziji

Srpski Zakon o radio-difuziji, koji je usvojen u julu 2002., je već doživeo dve izmene; prvi put u avgustu 2004., kako bi se razrešile velike kontroverze oko osporavanja postavljanja tri člana Radio-difuznog saveta, i godinu dana kasnije, kada je krajnji rok za privatizaciju lokalnih javnih emitera produžen, RTS-u, koji kontroliše država je odobreno da naplaćuje pretplatu pre njegove transformacije u javni radio-difuzni servis, a produžen je mandat trenutnih članova Radio-difuznog saveta.

Novi Radio-difuzni savet, izabran 2005., započeo je svoj rad na Strategiji razvoja radio-difuznog servisa i ostalim propisima neophodnim za potrebe javnog tendera za dodelu dozvola, koji bi trebalo da se održi u drugoj polovini godine.

Postupk dodele dozvola

Procedura dodele dozvola u Srbiji je regulisana Zakonom o radio-difuziji, koji je usvojen 2002., ali nije još uvek u potpunosti primenjen. Prema Zakonu o radio-difuziji, Republička radio-difuzna agencija je ovlašćena da izdaje dozvole za emitovanje, zemaljskim, kablovskim, i satelitskim operaterima, za digitalno i analogno prenošenje signala. Jedini izuzetak su republičke i pokrajinske radio-difuzne institucije, osnovane u skladu sa Zakonom, kojima je omogućen prenos njihovog programa na čitavoj teritoriji Republike Srbije po samom Zakonu. Radio-difuzna agencija Republike Srbije još uvek treba da usvoji neophodne podzakonske akte koji bi trebalo da sadrže tehničke, organizacione i programske uslove programske produkcije i emitovanja, koje zainteresovana lica koja se pojave na tenderu treba da ispune. Kao dopunu ovome, Republička Radio-difuzna agencija još uvek treba da usvoji Strategiju za razvoj radio-difuznog servisa u Republici Srbiji, u kojem bi trebalo da se odredi broj i tip emitera, da se odrede oblasti pokrivanja i drugi parametri na osnovu kojih će javni tender biti raspisan.

U avgustu 2005., Predsednik Radio-difuzne agencije je objavio da je agencija pripremila nacrt Strategije za razvoj radio-difuznog servisa, koji bi trebalo da bude poslat Vladi na usvajanje, nakon javne rasprave. Prema ovom nacrtu, trebalo bi da bude pet komercijalnih TV stanica u Srbiji, kojima bilo dodeljeno pravo na nacionalno pokrivanje, pored prvog i drugog programa budućeg javnog servisa. Broj lokalnih emitera, kojih je trenutno 585, biće smanjen za više od pola.

Statut, mandat i sastav regulatornih tela

Radio-difuzni savet Republike Srbije sastoji se od devet članova koje bira Skupština. Članovi saveta se predlažu po principu ključa; Odbor za kulturu i informisanje Skupštine predlaže tri člana, Skupština Vojvodine, Rektorat Univerziteta, verska zajednica, nevladine organizacije i profesionalna udruženja predlažu po jednog člana. Devetog člana, koji treba da živi i radi u Pokrajini Kosovo biraju prethodno izabrani članovi Saveta.

Nakon sastanka Saveta u aprilu 2003., osporenih imenovanja tri člana Saveta, te ostavke dva člana koje su usledile, u februaru 2005. srpska Skupština glasala je za novi sastav Radio-difuznog Saveta. Pet meseci kasnije, Nenad Cekić, čiji je izbor 2003. osporen, izabran je za Predsednika Saveta, a Aleksandar Vasić postao je njegov zamenik.

U avgustu 2005., srpska Skupština je prihvatila amandmane na Zakon o radio-difuziji. Usvojene izmene produžile su mandat već izabranih članova Saveta i omogućila da mogu biti birani ponovo. Trenutni članovi Radio-difuznog saveta, predloženi od strane Odbora za kulturu i informisanje, biće na tom položaju 6 godina, članovi predloženi od strane Skupštine Vojvodine, Univerziteta i Crkve, 5 godina, dok će mandat predstavnika nevladinih organizacija i profesionalnih udruženja biti 4 godine.

Drugo nezavisno telo sa ovlašćenjima u oblasti radio-difuzije je Agencija za telekomunikacije. Agencija za telekomunikacije saraduje sa Radio-difuznim savetom radi uspostavljanja uslova i načina korišćenja radio-difuznih frekvencija. Radio-difuzni savet vodi javni tender za davanje radio-difuznih dozvola i dodeljuje te dozvole na osnovu Plana dodele koji bi trebalo da bude sačinjen od strane Agencije za telekomunikacije, a koji sadrži sve osnovne tehničke parametre (lokaciju predajnika, efektivni opseg frekvencije, zonu pokrivanja, itd.)

Članovi Upravnog odbora Agencije za telekomunikacije predloženi su u maju 2005. Skupštini i zatraženo je razmatranje po hitnoj proceduri. Vlada je predložila Jovana Radunovića, doktora nauka iz oblasti elektronike i telekomunikacija za Predsednika, dok su ostali predloženi članovi: Grozdan Petrović, doktor nauka iz oblasti elektronike i telekomunikacija; Milenko Ostojić, doktor nauka iz oblasti elektronike; Zoran Arsić, doktor nauka iz oblasti prava i Vlada Milićević, doktor nauka iz oblasti ekonomije.

Upravljanje javnim radio-difuznim servisom i njegova nezavisnost

U martu 2004., srpska Vlada je otpustila Aleksandra Crkvenjakova i postavila Aleksandra Tijanića za Generalnog direktora Radio Televizije Srbije. Pre ove odluke, Ministar kulture Dragan Kojadinović kritikovao je izveštavanje o krizi na Kosovu u martu 2004. Postavljanje Tijanića bilo je u skladu sa Zakonom o javnim preduzećima, iako je prema Zakonu o radio-difuziji nadležno telo za ovo postavljanje bio Upravni odbor državne televizije. Stari Upravni odbor, postavljen od strane bivše Vlade, je u znak protesta zbog izbora Tijanića podneo ostavke. Bivši Predsednik Upravnog odbora rekao je da je bar minimum onoga što je Upravni odbor očekivao bilo raspisivanje javnog konkursa za upražnjeno mesto, kao i da je ovakvo postavljanje, iako u skladu sa Zakonom o javnim preduzećima, zasigurno u suprotnosti sa internim propisima RTS-a.

U aprilu je srpska Vlada postavila novi Upravni odbor Radio Televizije Srbije. Prema izjavi datoj od strane Vlade, novopostavljeni Upravni odbor je bio prelazno rešenje, i na tom bi se mestu zadržao sve dok novi Radio-difuzni savet ne postavi novi Upravni odbor u skladu sa Zakonom o radio-difuziji.

U avgustu 2005., srpska Skupština izmenila je Zakon o radio-difuziji, obavezujući Vladu da formira Tranzicioni novčani fond kako bi se podržao rad RTS-a dok ne istekne rok za njegovu transformaciju u javni servis koji je produžen do 30-og aprila 2006.

Nakon očekivane transformacije u dva javna servisa, rebublički i pokrajnski, koji bi pokrивao Vojvodinu, oba javna servisa bi imala Upravne odbore od po 9 članova, biranih od strane Radio-difuznog saveta.

Odnos između privatnih i državnih emitera

U skladu sa članom 96. Zakona o radio-difuziji, lokalne i državne radio/televizijske stanice, osnovane od strane opštine ili gradskih vlasti, obavezne su da se privatizuju u roku od 4 godine od stupanja na snagu Zakona o radio-difuziji, to jest 2006. Do tog momenta, dok god su u statusu javnog preduzeća, obavezni su da se povinuju odredbama Zakona koji im nameće posebne obaveze javnog radio-difuznog servisa u vezi sa poštovanjem programske produkcije i emitovanja programa.

U avgustu 2004., pravila o privatizaciji radio i TV stanica, kojima upravljaju vlasti lokalne, ili regionalne zajednice, usvojena su od strane Ministra za kulturu i informisanje Dragana Kojadinovića. Međutim, Agencija za privatizaciju je tvrdila da nije moguće sprovesti privatizaciju prema takvim pravilima i zahtevala je da se

donese novi set pravila. Ovo je konačno urađeno u avgustu 2005. Takođe u avgustu, srpska Skupština je usvojila izmenjeni Zakon o radio-difuziji, kojim je krajnji rok za privatizaciju pomeren na 31. decembar 2007.

U decembru 2004., Savet ministara Srbije i Crne Gore je usvojio nacrt Sporazuma kao bi koordinisao rad i status postojećih medija u vlasništvu Državne zajednice. Prema nacrtu Sporazuma, Savet ministara odlučuje o promeni statusa i vlasništva državnog kapitala u pomenutim medijima, dok će procedura promene statusa i vlasništva biti sprovedena u skladu sa propisima države na čijoj se teritoriji nalazi sedište tog medija. Prihod prikupljen tokom privatizacije će biti podeljen u srazmeri 93.3 procenta Srbiji i 6.7 procenta Crnoj Gori.

Što se tiče štampanih medija, rok za njihovu privatizaciju istekao je u aprilu 2005., sa tim da je doslovce samo jedan od velikog broja štampanih medija privatizovan. Skupština je produžila krajnji rok za privatizaciju do aprila 2006.

Finansiranje, ograničenja u oglašavanju, pokrivenost zemlje signalom nacionalne televizije

Prema izmenjenom Zakonu o radio-difuziji, Radio Televizija Srbije (RTS) je ovlašćena da naplaćuje obaveznu pretlatu, čak i pre transformacije u javni radio-difuzni servis. Pretplata u iznosu od 300 dinara (oko 3.5 evra) biće naplaćivana zajedno sa računima za struju, počev od novembra za pravna lica, i decembra 2005. za fizička lica.

U septembru 2005., srpska Skupština je usvojila Zakon o oglašavanju. Limiti oglašavanja su postavljeni tako da komercijalne TV stanice imaju pravo na prikazivanje reklamnog programa u opsegu do 20 procentata od ukupnog programa, odnosno do 12 minuta po satu emitovanog programa, dok javni radio-difuzni servis ima pravo na pola od toga, to jest, do 10 procentata ukupnog programa i najviše 6 minuta po satu.

Zakonska regulativa klevete i uvrede

Prvi nacrt Krivičnog zakonika usvojen od strane spske Vlade u martu 2005., je, kao i postojeći propisi u to vreme, predviđao krivično delo klevete i uvrede, sa zaprećenom kaznom zatvora do tri godine. Zvaničnici Vlade i advokati koji su radili na izradi Zakonika, rekli su da uprkos zahtevima novinara i medijskih udruženja, potpuna dekriminalizacija nije bila opcija. Međutim, srpski Ministar pravde Zoran Stojković je održao svoje obećanje da predloži amandman Skupštini, koji bi isključio zatvorsku kaznu kao opciju kažnjavanja u slučaju klevete i uvrede. Konačno, u septembru 2005., srpska Skupština je usvojila Krivični zakonik prema kojem za klevetu više nije predviđena zatvorska kazna.

Novi Krivični zakonik za ova dela predviđa samo novčane kazne, ali u velikim iznosima. Odredbe novog zakona počinju da se primenjuju od 1. januara 2006.

Nivo kazni, teret dokazivanja i specijalna zaštita javnih ličnosti

Novi Krivični zakonik Republike Srbije predviđa kazne samo sa krivična dela uvrede i klevete, ali u veoma visokom iznosu.

Za uvredu je predviđena kazna od 460 evra do 5.200 evra, dok je za klevetu predviđena kazna od 1.150 do 11.500 evra.

I za uvredu i za klevetu, postupak se vodi samo po privatnoj tužbi.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama

Slobodan pristup informacijama od javnog značaja je u nadležnosti Ministarstva za kulturu i medije. O nacrtu Zakona je raspravljano skoro godinu dana, sve do Oktobra 2004. U novembru 2004., srpska Skupština je usvojila Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja.

Prema zakonu, novinari i javnost imaju ista prava na pristup informacijama od državnih organa preko službi za informisanje. Zakon definiše informacije od javnog značaja kao sve za šta neko ima legitimni interes, a posebno informacije vezane za pretnje zdravlju i čovekovo okolini, kao što su epidemije i prirodne katastrofe. Princip jednakosti u pravu na javno informisanje zabranjuje svaku diskriminaciju po rasnom, verskom, nacionalnom, ili nekom drugom osnovu. Državnim organima je zabranjeno da daju privilegovani status bilo kojem pojedinačnom novinaru ili medijskoj kući.

U decembru 2004., Rodoljub Šabić je postavljen za Komesara za informacije od javnog značaja od strane srpske Skupštine. Komesar, prema novim propisima, zadužen je za primenu zakona i procesuiranje pritužbi građana kojima je odbijen zahtev za informacijama. Zakon omogućuje nadležnim državnim vlastima da organizuju obuku zaposlenih, kao način upoznavanja sa njihovim obavezama u vezi sa pravima koje zakon garantuje. Ova procedura je takođe pod nadzorom Komesara.

“Vodič za pristup informacijama od javnog značaja“ je zvanično prezentovan 15. aprila 2005. Vodič je pripremljen od strane Koalicije za slobodan pristup informacijama od javnog značaja, sastavljene od deset najuticajnijih nevladinih organizacija u Srbiji, sa ciljem da se osigura efikasna primena prava na pribavljanje informacija od javnog značaja.